

Kestämättömän kallis?

Hyvinvointivaltion taloudellinen kannatusperusta
Euroopassa vuosina 2008 ja 2016

Netta Kivistö

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiaalitieteet, yhteiskuntapolitiikka

Maisterintutkielma

Marraskuu 2020

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Sosiaalitieteiden maisteriohjelma	
Tekijä – Författare – Author Netta Kivistö			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Kestämättömän kallis? Hyvinvointivaltion taloudellinen kannatusperusta Euroopassa vuosina 2008 ja 2016.			
Oppiaine/Opintosuunta – Läroämne/Studieinriktning – Subject/Study track Yhteiskuntapolitiikka			
Työn laji – Arbetets art – Leve Maisterintutkielma		Aika – Datum – Month and year Marraskuu 2020	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 57+4
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Hyvinvointivaltion on sanottu olevan ”jatkuvassa kriisissä”. Eurooppaa koetteli vuodesta 2007 alkaen sarja talouskriisejä, joiden seurauksena julkinen kritiikki julkisen talouden menoja kohtaan voimistui jälleen. Lähes kaikissa Euroopan maissa hyvinvointivaltiota supistettiin 2010-luvulla. Aiemmasta tutkimuksesta tiedetään, että kansan keskuudessa hyvinvointivaltion yleinen kannatus on kuitenkin pitkällä aikavälillä korkea. Tässä tutkielmassa ollaan kiinnostuneita siitä, mikä on tavallisten eurooppalaisten näkemys hyvinvointivaltion tuottamasta taakasta talouden toiminnalle, eli siitä millainen on hyvinvointivaltion taloudellinen kannatusperusta.</p> <p>Tutkielman aineistona on European Social Survey (ESS) vuosilta 2008 ja 2016. Aineisto kattaa 51 861 havaintoa seitsemästätoista eurooppalaisesta valtiosta. Lisäksi Eurostat- tietokannasta on poimittu talouden tilaa kuvaavia muuttujia. Aineiston luonnollisen hierarkkisuuden vuoksi analyysit on toteutettu hierarkkisella regressioanalyysillä. Tarkastelun kohteena ovat aiempaan tutkimukseen pohjaten yksilöiden intressien ja ideologisen orientaation sekä yhteiskunnan taloudellisen tilan vaikutus hyvinvointivaltion taloudelliseen kannatusperustaan.</p> <p>Tutkimuksen mukaan asiantuntijat ja toisaalta opiskelijat suhtautuvat kaikkein positiivisimmin sosiaaliturvan taloudelliseen kestävyyteen, negatiivisimmin puolestaan pienyrittäjät. BKT:n hidas kasvu, korkea työttömyys ja laajempi koettu taloudellinen ahdinko yhteiskunnassa ovat yhteydessä matalampaan kannatukseen. Kannatusperustan muutos vuodesta 2008 vuoteen 2016 on ollut positiivinen ja osa muutoksesta selittyy positiivisella talouskehityksellä.</p> <p>Tutkimuksen tulokset ennustavat lisää haasteita hyvinvointivaltioiden tulevaisuudelle. Talouskasvun on arvioitu Euroopassa hidastuneen ehkä pysyvästi ja toisaalta ilmastomuutos pakottaa etsimään vaihtoehtoja jatkuvalle talouskasvulle. Pysyvästi supistuva talouskasvu voi tämän tutkimuksen mukaan mahdollistaa hyvinvointivaltiosta leikkaamisen, vaikka se tarkoittaisi taloudellisen ahdinon lisääntymistä yhteiskunnassa.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Hyvinvointivaltio, Taloudellinen kannatusperusta, Hierarkkinen regressioanalyysi, Sosiaaliturva			
Ohjaaja tai ohjaajat –Handledare – Supervisor or supervisors Arho Toikka			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto, Helsingfors universitets bibliotek, Helsinki University Library			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

SISÄLLYS

JOHDANTO	1
1. HYVINVOINTIVALTIO	4
1.1. Hyvinvointivaltioiden instituutiot ja luokittelu	5
1.2. Hyvinvointivaltion talous	7
2. HYVINVOINTIVALTION KANNATUSPERUSTA	12
2.1. Kannatusperustan monet ulottuvuudet	13
2.2. Kannatusperustan muodostuminen	14
2.3. Kannatusperusta talouskriisissä	17
3. TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTUS	20
3.1. Aineistot: European Social Survey ja Eurostat	21
3.2. Selitettävät muuttujat: Sosiaaliturvan taloudellinen kuormittavuus	23
3.3. Kannatusperustaa selittävät tekijät	24
3.4. Hierarkkinen regressioanalyysi	31
4. HYVINVOINTIVALTION TALOUDELLINEN KANNATUSPERUSTA	34
4.1. Nollamalli ja mittausajankohdan vaikutus	36
4.2. Yksilötason tekijöiden vaikutus taloudelliseen kannatusperustaan	37
4.3. Yhteiskuntatason tekijöiden vaikutus taloudelliseen kannatusperustaan	41
5. POHDINTA	45
5.1. Tutkimuksen rajoitukset	46
5.2. Johtopäätökset	48
LÄHTEET	52
LIITTEET	58

TAULUKOT

Taulukko 1. Selitettävien muuttujien suorat jakaumat, % kaikista vastaajista.	23
Taulukko 2. Yksilötason selittävät muuttujat.	25
Taulukko 3. Makrotason selittävät muuttujat.	28
Taulukko 4. Hierarkkinen regressioanalyysi: sosiaaliturvan kalleus taloudelle ja yksilötason selittävät muuttujat. Standardoimattomat regressiokertoimet (<i>b</i>) ja 95 % luottamusvälit.	38
Taulukko 5. Hierarkkinen regressioanalyysi: sosiaaliturvan kalleus taloudelle, yksilö- ja ryhmätason selittävät muuttujat. Standardoimattomat regressiokertoimet ja 95 % luottamusvälit.	42

KUVIOT

Kuvio 1. BKT:n muutos Euroopassa 2005–2018, prosenttia edellisvuodesta. Lähde: OECD (2020)	29
Kuvio 2. Työttömien osuus aktiivisesta väestöstä (%) valituissa Euroopan maissa 2008 ja 2016 (Sveitsin arvot vuosilta 2010 ja 2016). Lähde: Eurostat (2019).	30
Kuvio 3. Koettu taloudellinen ahdinko yhteiskunnassa 2008 ja 2016, suuremmat arvot viittaavat laajempaan ahdinkoon (Asteikko 1–4).	31
Kuvio 4. Keskiarvot väitteelle ”Sosiaalietuudet ja -palvelut: Kuormittavat kansantaloutta liikaa”. Keskiarvot ja 95 % luottamusvälit maittain vuosina 2008 ja 2016. Korkeammat arvot viittaavat korkeampaan kannatukseen.	34
Kuvio 5. Keskiarvot väitteelle ”Sosiaalietuudet ja -palvelut: Aiheuttavat yrityksille liian korkeita kustannuksia veroina ja maksuina”. Keskiarvot ja 95 % luottamusvälit maittain vuosina 2008 ja 2016. Korkeammat arvot viittaavat korkeampaan kannatukseen.	35

LIITTEET

Liite 1. Suorat jakaumat maittain väitteestä ”Sosiaalietuudet ja -palvelut: maksavat yrityksille liikaa maksuina ja veroina” (%).	58
Liite 2. Suorat jakaumat maittain väitteestä ”Sosiaalietuudet ja -palvelut: kuormittavat kansantaloutta liikaa” (%).	59
Liite 3. Ryhmätason muuttujat, arvot maittain. Lähde: Eurostat 2020 & 2019	60
Liite 4. Korrelaatiomatriisi analyysin muuttujista.	61

JOHDANTO

Tie kohti taloudellista katastrofia vai sosiaalisesti oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa? Hyvinvointivaltio käyttää suuren osan eurooppalaisten valtioiden budjeteista ja vaikuttaa ihmisten elämään läpi elinkaaren. Kysymys siitä, onko tällaisen instituution olemassaolo ja ylläpito hyväksi yksilöille saatikka yhteiskunnalle laajemmin, on jakanut mielipiteitä hyvinvointivaltion synnystä lähtien. Debatin aiheina ovat vuosikymmenten saatossa olleet kysymykset siitä, ketä yhteiskunnan tulisi tukea, kuinka paljon ja missä tilanteessa, sekä se, onko siitä mitä tehdään, enemmän hyötyä vai haittaa.

Tartun tässä maisterintutkielmassa kysymykseen siitä, pitävätkö eurooppalaiset hyvinvointivaltion tuottamien sosiaalietuksien ja -palveluiden kustannuksia liian korkeina taloudelle, eli onko sosiaaliturva kestäättömän kallis. Hyvinvointivaltion ja talouskasvun suhde näytetään tutkimuskirjallisuudessa jonkinlaisena *muna vai kana* -ongelmana, eikä selvyyttä synny siitä, olisiko yhteiskunnan kannalta parempi tukea ihmisten hyvinvointia, jotta hyvinvointia ihmiset voisivat tehokkaasti tehdä osansa talouskasvun hyväksi (Hemerijck, 2018), vai pitäisikö sittenkin keskittyä talouden hyvinvointiin, jotta markkinat tuottaisivat hyvinvointia ihmisille (Harisalo & Miettinen, 2004). Todellisuus asettune näiden kahden ääripään väliin, ja sekä talouskasvua että valtion interventioita tarvitaan. Lopullista oikeaa vastausta kysymykseen tuskin koskaan löydetään, mutta koska se politiikkojen kautta vaikuttaa miljoonien ihmisten elämään ja toimeentuloon, on oleellista tarkastella massojen näkemystä siitä.

Vuosituhanne alussa Paul Pierson (2001) totesi hyvinvointivaltioiden olevan ”jatkuva kaksikielinen” ja ”jatkuvien leikkauksien kohteena”. Hyvinvointivaltiota on ennustettu kuolevaksi, kutistuvaksi ja tukahtuvaksi instituutioksi (Esping-Andersen 1997, 265; Julkunen, 2017, Pierson, 1994). Hyvinvointivaltiota on vuosikymmenien saatossa uhannut – ja uhkaa yhä – moraalikato, väestön ikääntyminen, maahanmuutto, talouskasvun heikkeneminen, globalisaatio, ilmastonmuutos sekä paisuvan hyvinvointiinstituutiokompleksin monimutkaisuus ja kalleus (Goerres ym., 2020; Pierson, 2011; Taylor-Gooby & Leruth, 2018, 3). Toisaalta jotkut tutkijat väittävät, että kaikkien näiden uhkakuvien takana vaikuttaa yhteiskunnan arvoissa tapahtuva muutos ja uusliberaalin talousideologian laajeneminen koskemaan yhä useampaa yhteiskuntaelämän osa-alueita (Julkunen, 2017, 134; Swank, 2001). Uusliberaali talousideologia korostaa yksilön ja markkinoiden vapautta tienä hyvinvoivaan ja

menestyvään yhteiskuntaan. Laaja hyvinvointivaltio sosiaalietuuksineen ja markkinoiden-säätelymekanismeineen on siten ristiriidassa vapaan markkinatalouden ideaalin kanssa (Harrisalo & Miettinen, 2004, 105).

Yhdysvalloista vuonna 2007 alkanut finanssikriisi teki keskustelun hyvinvointivaltion taloudesta jälleen ajankohtaiseksi. Eurooppalaisille hyvinvointivaltioille kriisi oli ”stressitesti”, joka massatyöttömyyden ja lisääntyvien julkisten menojen kautta koetteli useita reformeja kokeneita hyvinvointivaltioita (Hemerijck, 2013, 347). Julkisen talouden kriisi syntyi, kun taloutta elvyttävien toimien sekä automaattisten vakauttajien (esim. työttömyysturva, progressiivinen verotus) toimimisen seurauksena julkisen sektorin menot suurenvat tulojen pienentyessä. Lopulta kriisi, joka alkoi yksityisten finanssimarkkinoiden ja pankkien kriisistä, laajeni julkisen talouden kriisiksi, josta selviäminen talouselämän ja poliittisen retoriikan mukaan vaati ratkaisukseen hyvinvointivaltion supistamista ja työmarkkinoiden säätelyn vähentämistä (Crouch, 2015, 6; Julkunen, 2017, 165).

Instituutioiden lisäksi kriisi kosketi väistämättä myös miljoonia eurooppalaisia. Erilaisilla sosiaalisilla indikaattoreilla mitattuna hyvinvointi lisääntyi Euroopassa vuoteen 2008, mutta talouskriisi ja sen heistevaikutukset lisäsivät köyhyyttä, työttömyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä. Monien mittareiden osalta kehitys on ollut hidasta myös kriisin jälkeen. Vuonna 2012 joka neljäs Euroopan Unionin kansalainen eli köyhyysriskissä ja vasta vuonna 2017 osuus palautui vuoden 2008 tasolle. Positiivinen kehitys ei kuitenkaan ole jakautunut yhteiskunnassa tasaisesti. Köyhyys kaikkiaan on vähentynyt, mutta erityisesti nuoret ikäluokat ovat yliedustettuina pienituloisten joukossa, ja työssäkäyvien köyhien osuus on kasvanut. (Euroopan Unioni, 2019) (Euroopan Unioni, 2019)

Aloitan tutkielmani tarkastelemalla käyttämiäni konsepteja aiemman kirjallisuuden valossa. Ensimmäisessä luvussa jäsentelen hyvinvointivaltiota järjestelmänä sekä hyvinvointivaltion ja talouden yhteyttä: miten hyvinvointivaltio rahoitetaan, miten sen nähdään vaikuttavan talouteen ja millaisella logiikalla talouden suhdanteet vaikuttavat hyvinvointivaltion toimintaan. Hyvinvointivaltioita on tutkittu laajalti ja siitä on kirjoitettu monesta eri näkökulmasta. Tarkastelen tässä hyvinvointivaltiota nippuna instituutioita, jotka pyrkivät vähentämään köyhyyttä ja eriarvoisuutta sekä lisäämään hyvinvointia yhteiskunnassa. Pyrin luomaan kokonaiskuvan, jonka avulla voidaan ymmärtää mitä tutkielmani empiriaosuudessa käsittelemäni ”sosiaalietuudet- ja palvelut” tarkoittavat. Toinen pääluku käsittelee hyvinvointivaltion

kannatusperustaa, sen merkitystä, ulottuvuuksia ja kannatusperustan rakentumista selittäviä teoriakehyksiä.

Kirjallisuuskatsauksen jälkeen siirryn empiriaosuuteen, jossa kvantitatiivisia menetelmiä hyödyntäen tarkastelen hyvinvointivaltion taloudellista kannatusperustaa ja sen rakennetta vuosina 2008 ja 2016. Olen kiinnostunut siitä, miten yksilön sijoittuminen yhteiskunnan rakenteisiin ja toisaalta ideologinen orientaatio vaikuttavat kannatusperustan muodostumiseen sekä sitä, mikä merkitys yhteiskunnan taloudellisella tilalla on. Aineistonani toimii European Social Survey (ESS) kahdelta tarkasteluvuodelta, joka kattaa 51 861 havaintoa seitsemästätoista eurooppalaisesta valtiosta. Lisäksi olen poiminut kontekstimuuttujia Eurostat-tietokannasta. Aineiston asettuu luonnollisesti kahdelle eri tasolle; yksilö- ja yhteiskuntatasolle. Tämän vuoksi käytän analyysissäni hierarkkista regressioanalyysiä.

Analyysini mukaan eurooppalaiset ovat kriittisiä hyvinvointivaltion kalleutta kohtaan, mutta asenteet ovat hieman lieentyneet vuodesta 2008, vuoteen 2016. Positiivisimpia hyvinvointivaltion taloutta kohtaan ovat asiantuntijaluokat ja opiskelijat, negatiivisimpia pienyritykset. Hyvinvointivaltion taloudellinen kannatusperusta vaikuttaa olevan yhteydessä talouden yleiseen kehitykseen; talouden kasvaessa taloudellinen kannatusperusta vahvistuu. Aikoina, jolloin talouskasvun epäillään Euroopassa hidastuneen pysyvästi (Streeck, 2011), tämän tutkimuksen tulokset ennustavat entistä varauksellisempaa suhtautumista hyvinvointivaltiota kohtaan tulevaisuudessa.

1. HYVINVOINTIVALTIO

Hyvinvointivaltio on sanana tunnettu ja paljon käytetty, mutta käsitteenä sen rajat eivät ole selkeät. Raija Julkunen kuvaa hyvinvointivaltiota ”... *materiaalisesti ja institutionaalisesti olemassa olevaksi tai diskurssiksi, joka yhdistää joukon ideoita, tavoitteita, järjestelmiä, organisaatioita, hallintoa, rahoitusta, politiikkaa ja politiikkoja.*” (Julkunen, 2017, 30.) Suppeimmillaan hyvinvointivaltio voidaan ymmärtää joukkona sosiaalietuuksia. Laajan määritelmän mukaan hyvinvointivaltion käsitteen avulla tarkastella sitä, miten eri yhteiskunnissa säädellään markkinoita ja uudelleen jaetaan markkinoiden tuottamia resursseja, sekä varautaan ihmisten elinkaarensa aikana kohtaamiin riskeihin, kuten sairauteen, työttömyyteen tai vanhuuteen. (Garland, 2016, 11; Julkunen, 2017, 30.) Hyvinvointivaltion tarkoituksena on tällöin lisätä hyvinvointia pitämällä huolta kohtuullisen elintason ja turvallisuuden toteutumisesta ihmisen elämän erilaisissa vaiheissa, mutta myös turvata työmarkkinoiden toimivuus ja tuoda vakautta yhteiskuntaan ja edistää täten luottamusta tulevaan (Svallfors, 2012b, 1). Olli Saari (2017, 40) toteaa, että mitä tahansa valtiota ei voida kutsua hyvinvointivaltioksi, vaan valtiossa tulee esimerkiksi yhtäläiset sosiaaliset oikeudet ja niiden toteutumisen varmistaminen tulee olla kirjattuna lakiin, ja objektiivisesti on voitava todistaa sosiaalipoliitiikan lisäävän yhteiskunnassa hyvinvointia.

Laajan määritelmän mukaan valtio siis ei ole tai ole olematta hyvinvointivaltio, vaan hyvinvointivaltioita tarkastellessa ovat kiinnostuksen kohteena erilaiset hyvinvointia tuottavat tai turvaavat instituutiot. Tällaisia ovat esimerkiksi sosiaaliturva, koululaitos ja terveydenhuolto, mutta yhtä lailla verotus, työmarkkinoiden säättely ja rahapolitiikka (Garland, 2016, 6). Hyvinvointia tuottava valtio nähdään eurooppalaisena innovaationa, jossa merkittävä osa sosiaalisiin riskeihin varautumisesta tapahtuu yksilöiden sijaan yhteiskunnan toimesta (Svallfors, 2012b, 2). Modernin hyvinvointivaltion juuret paikannetaan usein 1800-luvulle varhaisen teollistumisen ajan Englantiin ja Saksaan. Väestön muuttaessa maaseudulta kaupunkeihin ja työllistyessä enenevässä määrin tehtaisiin, perinteiset perhe- ja kyläyhteisöjen muodostamat tukiverkot hajosivat ja yhteiskunnissa tarvittiin uudenlaisia keinoja reagoida riskeihin, kuten sairauteen tai työttömyyteen. Varhaiset hyvinvointivaltion instituutiot syntyivät vastaamaan tähän tarpeeseen. (Hiilamo ym., 2014, 197.)

Hyvinvointivaltio nähdään joskus ideologisesti latautuneena terminä, ja neutraalimpina ilmauksina onkin käytetty esimerkiksi sosiaalipoliittikkaa tai hyvinvointiyhteiskuntaa.

Hyvinvointivaltio pitää sisällään ajatuksen, että kansalaisten hyvinvointi on valtion vastuulla. Valtion roolin supistamista kannattavat tahot suosivatkin termiä hyvinvointiyhteiskunta. (Julkunen, 2017, 31; Powell & Hewitt, 2002, 9.) Hyvinvointiyhteiskunta-käsitteen käyttö siirtää huomion valtiosta hyvinvoinnin tuottajana koskemaan laajemmin yhteiskuntaan (Powell & Hewitt, 2002, 7). Englanninkielisessä kirjallisuudessa rinnakkaiskäsitteitä ovat olleet esimerkiksi *welfare capitalism* ja *social state* (Garland, 2016, 5).

Ideologisesta painolastistaan huolimatta, käytän tutkielmassani käsitettä hyvinvointivaltio. Kiinnostukseni ja tarkasteluni kohteena ovat nimenomaan asenteet institutionaalista, valtion tai muun julkisen tahon organisoimaa ja tuottamaa sosiaaliturvaa kohtaan. Teoreettista viitekehystä rakentaessani hyvinvointivaltio näyttäytyy laajana ja moniulotteisena, mutta empiriaosuuteen siirryttäessä rajautuu hyvinvointivaltio koskemaan kapeammin sosiaalietuuksia ja -palveluita.

1.1. Hyvinvointivaltioiden instituutiot ja luokittelu

Hyvinvointivaltioita ja niiden toimintoja on luokiteltu eri tavoin. Hyvinvointivaltioiden instituutioita voidaan lähestyä esimerkiksi niiden kohderyhmän tai toimintamekanismin kautta. Erittelen tässä luvussa hyvinvointivaltion instituutioita, sekä niiden merkitystä yhteiskunnalle ja ihmisten hyvinvoinnille on. Toimeentuloturva ja sosiaalivakuutus ovat olleet perinteisiä tapoja toteuttaa resurssien uudelleenjakoa, ja näiden rinnalle on erityisesti 2000-luvulla noussut idea sosiaalisista investoinneista. Samoin verotuksella sekä työ- ja rahoitusmarkkinoiden säätelyllä on merkittävä roolinsa hyvinvoinnin jakamisessa. (Hemerijck, 2013, 26.) Näiden lisäksi kuvaan luvussa tapoja luokitella hyvinvointivaltioita. Luokittelu ei tutkielmani kannalta ole keskeistä, mutta se mahdollistaa laajemman keskustelun aiemman kirjallisuuden kanssa.

Toimeentuloturvalle viitataan erilaisiin rahamääräisiä sosiaaliavustuksia, joilla pyritään turvaamaan toimeentulo muuttuvassa elämäntilanteessa. Toimeentuloturvalle viitataan usein viimesijaiseen toimeentuloturvaan, mutta se voi olla myös esimerkiksi asumisen kustannusten tukemista. Etuudet voivat olla tarveharkintaisia ja perustua tulorajoihin (Suomessa toimeentulotuki tai asumistuet) tai universaaleja etuuksia, jotka koskevat kaikkia tietyssä elämäntilanteessa olevia (esimerkiksi universaali lapsilisä kaikille perheellisille). Toimeentuloturvan avulla voidaan tasata tuloeroja esimerkiksi lapsiperheiden ja lapsettomien perheiden välillä, ja toisaalta ne muodostavat niin sanotun turvaverkon, joka ottaa vastaan yksion,

jonka hyvinvointia ja toimeentuloa markkinat eivät jostain syystä pysty turvaamaan (Hii-lamo ym., 2014, 195). Sosiaalivakuutus puolestaan on nimensä mukaisesti vakuutus, josta vakuutetut ja usein myös näiden työnantajat, maksavat vakuutusmaksuja. Riskin, esimerkiksi työttömyys tai vanhuus, toteutuessa saa vakuutettu maksujensa vastineeksi toimeentu-loturvan. Toimeentuloturva ja sosiaalivakuutus perustuvat ajatukselle jaetusta riskistä (Wi-lensky, 2002, 211). Sairaus, vammautuminen ja ikääntyminen voivat koskettaa ketä tahansa ja on näin ollen järkevää, että yhteiskunta valmistautuu kollektiivisesti kohtaamaan nämä riskit.

Rahamuotoiset etuudet, joita toimeentuloturva ja sosiaalivakuutus usein luonteeltaan ovat, ovat passiivisia tapoja edistää hyvinvointia yhteiskunnassa. Anton Hemerijck (2018) kuvaa sosiaalisia investointeja ”poliittiseksi paradigmaksi”, jonka avulla pyritään aktiivisempaan hyvinvoinnin tuottamiseen ja ennaltaehkäisemään toimeentuloturvan tai sosiaalivakuutuk-sen tarvetta. Hyvinvointipalveluiden, kuten koulutuksen ja (ennaltaehkäisevien) terveyspal-veluiden avulla voidaan pyrkiä katkaisemaan esimerkiksi ylisukupolvista huono-osaisuutta. Toisaalta myös työttömyysetuudet voivat olla sosiaalisia investointeja, mikäli ne aktiivisesti edistävät työllistymistä. Perhepalvelut, kuten päivähoito tai perheille kohdistettu sosiaalityö paitsi tukevat lasten kehitystä, myös vapauttavat vanhemmat, yleensä äidin, työmarkkinoi-den käyttöön (Morel, 2007).

Talouden ja markkinoiden säätelyn avulla markkinataloudesta tehdään humanimpaa ja en-nakoitavampaa, esimerkiksi uudelleenjakamalla osa sen tuottamista voitoista ja käyttämällä nämä resurssit korjaamaan markkinoiden tuottamia ongelmia (Ferguson ym., 2002, 41; Saari, 2017, 70). Käytännössä uudelleenjako toteutuu keräämällä veroja ansiotuloista sekä yritysten voitoista, ja rahoittamalla tällä tulolla hyvinvointivaltiota, esimerkiksi toimeentu-loturvaa. Työmarkkinoita säätelemällä hyvinvointivaltio suojaa paitsi työntekijöitä, mutta myös työnantajia (Garland, 2016,9; Schwartz, 2001, 18). Säätely yhdessä hyvinvointipalve-lujen kanssa varmistaa, että pitkällä tähtäimellä työmarkkinoilla on terveitä ja koulutettuja työntekijöitä, jotka ovat vapaita lasten, iäkkäiden tai sairaiden hoivaamisesta (Ferguson ym., 2002, 30).

Hyvinvointivaltiota koskevassa tutkimuksessa on tyypillistä luokitella yhteiskuntia. Yksi tunnetuimmista hyvinvointivaltioiden luokitteluista on Esping-Andersenin (1991) teoria hy-vinvointivaltioregiimeistä, jossa hyvinvointivaltiot jaotellaan kolmeen luokkaan (liberaaliin, konservatiiviseen ja sosiaalidemokraattiseen) niiden institutionaalisten ominaispiirteiden

perustella. *Liberaalissa* hyvinvointivaltiossa vastuu hyvinvoinnin tuottamisesta on suurimmilta osin markkinoilla. Sosiaaliturva on tarveharkintaista, viimesijaista ja etuuksien taso matala. Tarveharkinnan kriteerit ovat usein tiukat, jotta työmarkkinoille liittyminen olisi aina kannattavaa. *Konservatiivinen* hyvinvointivaltiossa sosiaaliturva perustuu pitkälti sosiaalivakuutuksille, jotka ovat sidottuja yksilön työmarkkina-asemaan. Sosiaalietuuksia leimaavat traditionaaliset perhearvot, kuten kotiäitiys. *Sosiaalidemokraattinen hyvinvointivaltio* tähtää laajaan uudelleenjakoon ja tasa-arvoon, ja malliin kuuluvat oleellisesti universaalit verovaroin tuotetut palvelut. Sosiaalidemokraattisessa hyvinvointivaltiossa etuuksien taso on korkea ja määräytyy tulojen mukaan. Universaalien palveluiden tuottaminen on kallista, joten järjestelmän legitimizeettiä tuotetaan varmistamalla, että kaikki sekä hyötyvät että maksavat etuuksista. (Esping-Andersen, 1991; Gelissen, 2002, 66.)

Esping-Andersenin teoriaa on sekä kritisoitu että kehitetty. Keskeisenä kritiikkinä regiimi-luokittelua vastaan on esitetty sitä, että harva yhteiskunta todellisuudessa edustaa puhtaasti yhtä hyvinvointivaltiotyyppiä (Julkunen, 2017, 46) ja vaikka kahdessa yhteiskunnassa olisi-kin nimellisesti yhtenevät instituutiot, eivät niiden suhteet toisiinsa ole identtiset ja vuoro-vaikutus niiden välillä erilaista (Hall & Thelen, 2009). Toisaalta alkuperäisten kolmen regiimin lisäksi hahmotetaan Euroopassa usein erikseen vielä ainakin Etelä-Eurooppalainen ja joskus myös Itä-Eurooppalainen tai jälkikommunistinen hyvinvointivaltio (esim. Roosma, van Oorschot, & Gelissen, 2014). Hyvinvointivaltioiden jaottelu maantieteellisen sijainnin mukaan perustuu jaetuille kulttuurisille piirteille ja yhteiselle historialle, esimerkiksi Etelä-Eurooppalaisessa hyvinvointivaltiossa suvulla ja perheellä on perinteisesti ollut korostunut merkitys hyvinvoinnin tuottajana ja turvaajana (Marí-Klose & Moreno-Fuentes, 2013). Itä-Euroopassa puolestaan kommunistinen historia on leimannut hyvinvointivaltioiden kehitystä (Aidukaite, 2006). Hyvinvointivaltioita voidaan tarkastella myös niiden ”kypsyyden” tai kehittyneisyyden mukaan (Powell & Hewitt, 2002, 12). Kypsä hyvinvointivaltio viittaa laajaan institutionaaliseen riskienhallintaan ja korkeisiin sosiaalimenoihin (Julkunen, 2017, 69).

1.2. Hyvinvointivaltion talous

Raija Julkunen (2017, 321) toteaa sekä hyvinvointivaltiota koskevan julkisen keskustelun että tutkimuksen taloudellistuneen. Sen sijaan, että hyvinvointivaltiota arvioitaisiin kansalaisten hyvinvoinnin näkökulmasta, on tarkastelun lähtökohtana talouden hyvinvointi. Hyvinvoiva, kasvava talous nähdään tekijänä, joka edelleen mahdollistaa laajemman

hyvinvoinnin. Kun ennen 1980-lukua hyvinvointivaltion suurimpana ongelmana nähtiin sen vaikutukset yksilön moraaliin, on taloudellistumisen myötä keskeiseksi haasteeksi noussut hyvinvointivaltion kalleus (Kildal, 2011, 50). Hyvinvointivaltiota kehitettäessä ja hallitessa keskiössä ovat talouskasvu, työllisyys sekä julkiset menot, sosiaalisten riskien ja tarpeiden hallinnan jäädessä taka-alalle (Julkunen & Saari, 2013, 322). Resurssien jaon näkökulmasta taloudellistuminen tarkoittaa sitä, että markkinoiden ja talouskasvun tukeminen on yhä tärkeämpää, ja äärimmillään laaja hyvinvointivaltio näyttäytyy lähinnä kuluna, sillä rajalliset resurssit eivät riitä sekä talouden että sosiaalisen hyvinvoinnin varmistamiseen (Hall & Thelen, 2009).

Hyvinvointivaltiot laajenivat nopean talouskasvun ja yhteiskunnallisen vakauden oloissa 1950- ja 60-luvuilla (Schwartz, 2001, 31). Samoin niiden ylläpito vaatii talouskasvua tai menojen kasvattamista suhteessa bruttokansantuotteeseen. Käytännössä rahoitus toteutetaan korkealla verotuksella tai lisäämällä lainanottoa. Järjestelmän kalleus yhdistettynä mahdollisuuteen sen väärinkäytöstä lisäsi jo 1900-luvun lopulla poliittista painetta laskea hyvinvointivaltion kustannuksia ja hillitä sen kasvua. (Pierson, 2001, 90-2.) Hyvinvointivaltion kutistaminen on kuitenkin osoittautunut erilaisista supistamisyrityksistä huolimatta vaikeaksi tehtäväksi (Pierson, 1994; Swank, 2001, 197). Menojen suuruuden lisäksi keskeisiä kysymyksiä ovat olleet, mistä hyvinvointivaltion rahoittamiseen vaadittavat rahat kerätään ja toisaalta millainen vaikutus hyvinvointivaltiolle on talouden toimintaan (Pierson, 2001, 90).

Kritiikistä huolimatta sosiaalimenojen suhteellinen osuus eurooppalaisten valtioiden budjetista ei ole pienentynyt viime vuosikymmeninä, ja budjeteista noin puolet käytetään työttömistä, köyhistä, sairaista ja iäkkäistä huolehtimiseen (Hemerijck, 2013, 1). Hyvinvointivaltion rahoitus tulee karkeasti kolmesta eri lähteestä; sosiaaliturvamaksuista, veroista sekä yksityisistä vakuutusmaksuista. Euroopassa merkittävin rahoitusmuoto ovat työnantajien ja työntekijöiden maksamat sosiaaliturvamaksut, joilla rahoitetaan vakuutusmuotoiset etuudet. Toimeentuloturva puolestaan rahoitetaan usein verovaroin. Erilaiset yksityiset vakuutukset järjestetään esimerkiksi ammattiliittojen tai yksityisten eläkevakuutusten kautta. (Schmitt ym., 2020.) Yksityiset vakuutukset eivät Euroopassa ole yhtä merkittävässä asemassa, kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, jossa esimerkiksi sairausvakuutus on työnantajan tarjoama palikan lisä, sen sijaan että ne olisivat julkisesti tuotettuja (Klein, 2010). Euroopassa työnantajat maksavat sosiaaliturvasta keskimäärin 36 prosenttia, työntekijöiden sekä vapaaehtoisten maksujen osuus on 22 prosenttia ja valtio maksaa verovaroin 42 prosenttia (Veilähti, 2016, 74).

Monissa Euroopan maissa työnantajien mahdollisuudet vaikuttaa työvoiman kustannuksiin palkkoja alentamalla ovat vähäiset ja kustannuksia pyritään laskemaan vaikuttamalla työnantajien maksamiin sosiaaliturva-, eläke- ja sairausvakuutusmaksuihin (Whitfield, 2001, 134). Työnantajamaksut nostavat työvoiman hintaa ja täten heikentävät työnantajien mahdollisuuksia lisätä työntekijöiden määrää. Tämän nähdään vähentävää työmarkkinoiden joustavuutta ja lisäävän työttömyyttä ja sitä myöden köyhyyttä (Hautamäki, 1993, 156; Scharpf, 1997). Eurooppalaisena trendinä onkin siirtää sosiaaliturvan kustannuksia entisestään valtiolle. Sosiaaliturvan kustannusten kasautuminen valtiolle lisää kuitenkin painetta siirtää varojen kerääminen verojen sijaan erilaisiksi käyttömaksuiksi esimerkiksi terveydenhuoltoon sekä lasten ja iäkkäiden palveluihin. (Julkunen, 2017, 133.) Käytännössä maksujen siirto pois työnantajilta ja -tekijöiltä kasvattaa siis palveluja käyttävien yksilöiden kustannuksia.

Hyvinvointivaltioita vertaillessa usein käytetty taloudellinen tunnusluku on sosiaalimenojen osuus bruttokansantuotteesta (Hemerijck, 2013, 228). Hyvinvointivaltion menojen tarkastelu kertoo kuitenkin vain vähän hyvinvointivaltiosta. Menojen suhteellista osuutta merkitävämpää on se, miten, mihin ja keihin resurssit käytetään. Esimerkiksi vuonna 2007 Kreikan suhteelliset sosiaalimenot olivat vain hieman euroalueen keskiarvoa matalammat, mutta köyhyysriski euroalueen keskiarvoa suurempi (Therborn, 2013). Toisaalta Puolan melko matalasta sosiaalimenojen osuudesta huolimatta, sosiaali- ja palvelut madaltavat siellä köyhyysriskiä lähes yhtä paljon kuin Suomessa ja Saksassa, jossa sosiaalimenot ovat suhteellisesti korkeammat (Hemerijck, 2013, 239).

Monet yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset lisäävät painetta kasvattaa hyvinvointivaltion budjettia ja budjetin pitäminen nykyisellä tasolla vaatii järjestelmien leikkausta tai reformointia. Rakenteellisella tasolla tulevaisuuden hyvinvointivaltion haasteena ovat ikääntyvä väestö ja muutokset työvoimassa (Taylor-Gooby & Leruth, 2018, 2). Väestön vanheneminen lisää paitsi eläkekuluja, myös terveydenhuoltoon vaadittuja resursseja. Ikääntyvä väestö vähentää työssäkäyvien palkansaajien osuutta yhdessä laskevan syntyvyyden kanssa. Myös pitkäaikaistyöttömyys on lisääntynyt ja yhä useampi uhkaa jäädä pysyvästi työmarkkinoiden ulkopuolelle. Eurooppalaisia hyvinvointivaltioita vaaditaan siis enemmän resursseja, jotta hyvinvoinnin nykyinen taso voidaan säilyttää, samaan aikaan kun sen tulonlähteet pienentyvät.

Suorien leikkausten tekeminen hyvinvointivaltioon on kuitenkin poliittisesti vaikeaa (Pier-son, 2011). Euroopassa sosiaalimenojen kasvua hillitty etuuksien tasoa laskemalla,

jäädyttämällä suunniteltuja korotuksia, rajaamalla niiden kattavuutta väestössä ja tiukentamalla niiden saamisen ehtoja (Hemerijck, 2013, 370–371; Julkunen, 2017, 174–179). Kokonaissosiaalimenoista suurimman osan kattavat terveydenhoito- ja eläkekulut, mutta leikkaus- ja kiristystoimet kohdistuvat usein työttömyys- ja toimeentuloturvaetuuksiin, joiden suuruus keskimäärin alle 10 % (Veilahti, 2016, 76). Suorien leikkaustoimien lisäksi on pyritty rakenteellisen muutoksen, jonka keskiössä ovat sosiaaliset investoinnit, jossa hyvinvointivaltioon käytetyt varat maksavat itsensä takaisin tukiessaan yksilöiden kehitystä tuottavina ja aktiivisina taloudellisina toimijoina (Hemerijck, 2013, 222). Näin ollen keskeisiä tavoitteita ovat olleet työnteon kannattavuuden lisääminen ja aktivoiva, korkeaan työllisyysasteeseen tähtäävä työmarkkinapolitiikka (Crouch, 2015, 5). Esimerkiksi Manner-Euroopan valtiot, kuten Saksa ja Alankomaat, joissa tukeuduttiin pitkään niin sanottuun (mies)elättäjämalliin, ovat pyrkineet muokkaamaan järjestelmistään kokonaisuudessaan vähemmän perhekeskeisiä, tukemaan naisten työssäkäyntiä ja liittämään sosiaaliturvan entisestään työssäoloon. (Julkunen, 2017, 132; Palier, 2010, 20.)

Hyvinvointivaltion vaikutus markkinatalouden toimintaan on monimutkaisempaa ja kiistelämpää. Verojen ja sosiaaliturvamaksujen kerääminen sitoo yritysten resursseja, heikentää kilpailukykyä ja kiihdyttää inflaatiota (Wilensky, 2002, 221). Tasa-arvoon pyrkimisen epäilään heikentävän taloudellisen toiminnan tehokkuutta (Iversen & Wren, 1998; Okun, 2015). Rahamääräisten etuuksien korkeat tasot voivat aiheuttaa työttömyyttä lisääviä kannustinloukkuja, jos työn vastaanottaminen ei lisää yksilön tai kotitalouden käytettävissä olevien tulojen määrää (Bargain & Doorley, 2011). Näyttää on kuitenkin myös siitä, että korkeat sosiaalimenot voivat hyvinvointia ja vakautta luomalla jopa lisätä talouden tehokkuutta (Hemerijck, 2013, 242). Korkeat sosiaalimenot eivät myöskään ole väistämättä yhteydessä korkeampaan valtionvelkaan (Wilensky, 2002, 222) ja hyvinvointivaltio tuo yhteiskuntaan pitkäjänteistä taloudellisen toiminnan mahdollistavaa vakautta (Manow, 2001, 154; Schwartz, 2001).

Hyvinvointivaltion talous ja sosiaalimenojen suuruuden ongelmallisuutta voidaan pitää ainakin osittain poliittisena (Veilahti, 2016, 76). Yhteiskunnan ja poliitikkojen arvoilla on suuri painoarvo siinä, millaisia päätöksiä (hyvinvointivaltion) talouden suhteen tehdään. Yksi syy tälle on se, että taloudesta puhuttaessa moni kysymys jää vaille vastausta. Taloustiede ei pysty tyhjentävästi vastaamaan esimerkiksi kysymykseen siitä, tuleeko valtion velka maksaa takaisin tai kuinka paljon markkinoita tulisi säädellä (Veilahti, 2016, 107). Tämä jättää tilaa politiikalle ja poliittiselle retoriikalle, jonka avulla pyritään vaikuttamaan siihen,

millaiset taloudelliset toimet kulloinkin nähdään oikeina ja välttämättöminä (Autto & Törrönen, 2019; Forma, 2002). Autto ja Törrönen (2019) tarkastelivat poliittista retoriikkaa Suomessa 2008 alkaneen talouskriisin kuluessa ja havaitsivat, että poliitikot loivat kuvaa hyvinvointivaltion leikkauksista objektiivisena pakkona, josta kukaan ei pidä, mutta joista oikealla asenteella on mahdollista kansakuntana selviytyä. Heikko taloustilanne kuvattiin uhkana kansalliselle turvallisuudelle, mikä oikeutti valitun leikkauspolitiikan. Euroopassa julkisten menojen leikkauksia ja budjettien tasapainottamista perusteltiin myös finanssimarkkinoiden luottamuksen palauttamisella (Hemerijck, 2013, 350.). Streeck (2014) on kuitenkin huomauttanut, että kukaan tai mikään ei säätele sitä, kuinka paljon ”markkinat” voivat valtioilta vaatia luottamuksen palauttamiseksi, ja taloudellisten tunnuslukujen rinnalla ”luottamukseen” vaikuttavat yhtä lailla mielikuvat kunkin valtion luotettavuudesta. Osa tutkijoista ajattelee, että hyvinvointivaltion suurin haastaja tulevaisuudessa on uusliberalistinen ideologia, joka vaikuttaa yhteiskuntaan globaalin finanssikapitalismin toiminta logiikoissa (Julkinen, 2017, 134; Swank, 2001).

2. HYVINVOINTIVALTION KANNATUSPERUSTA

Hyvinvointivaltiota on Euroopassa ollut perinteisesti korkea ja laajapohjainen kannatus, eivätkä asenteet päinvastaisista arvioista huolimatta ole muuttuneet negatiivisemmiksi (Svallfors, 2012a, 222). Hyvinvointivaltion kannatusperustalla viitataan siihen, nähdäänkö sen instituutiot oikeudenmukaisina ja pidetäänkö nykyistä järjestelmää toimivana, vai jonain mikä on välttämätöntä vaihtoehtojen puutteessa hyväksyä (Muuri, 2008, 19). Hyvinvointivaltion vahva kannatusperusta on keskeinen tekijä yhteiskunnan toimivuudelle, sillä se kuvaa yhteiskunnan sosiaalisten rakenteiden legitimizeettiä. (Svallfors 2012b, 2.) Hyvinvointivaltion kannatusperustan rinnalla kirjallisuudessa on käytetty käsitteitä hyvinvointivaltion legitimizeetti, hyvinvointivaltioasenteet (*attitudes*) sekä mielipiteet hyvinvointivaltiota kohtaan (*opinions*).

Hyvinvointivaltion kannatusperustan heikkenemistä piettiin 1990-luvulla todennäköisenä. Tämän ajateltiin johtuvan siitä, että hyvinvointivaltion perinteiset puolestapuhujat, kuten työmarkkinajärjestöt ja sosiaalidemokraattiset puolueet, ovat Euroopassa menettäneet vaikutusvaltaansa (Esping-Andersen, 1996, 265). Kuitenkin hyvinvointivaltion laajentuessa sen edut koskevat yhä laajempaa joukkoa, mikä tarkoittaa, että yhä useampi ihmisryhmä hyötyy hyvinvointivaltiosta (Garritzmänn ym., 2018; Manow, 2001, 148). Erityisesti laajan keskiluokan liittäminen hyötyjien piiriin on ollut merkittävää kannatusperustan kestävyydelle, sillä henkilökohtaista tai lähipiiriin kohdistuvaa hyötyä halutaan puolustaa (Rehm, 2009). Perinteisten puolestapuhujien tilalle on siis noussut laaja kannattajajoukko, jotka ideologisen hyvinvointivaltion sijaan puolustavat omaa ja läheistensä arkea tukevaa hyvinvointivaltiota.

Hyvinvointivaltion kannatusperustalla on merkitystä myös demokratian toimivuuden arvioinnin kannalta, sillä demokraattinen päätöksenteko vaatii kansalaismielipiteen kuuntelua ja huomioon ottamista. Ideaalissa demokratiassa politiikka heijastaa kansalaismielipidettä ja vastaavasti kansalaismielipide reagoi tehtyihin päätöksiin. (Soroka, Stuart Neil & Wlezien, 2010.) Vaikka tutkijat ovatkin pohtineet sitä, miksi hyvinvointivaltiota leikkaavia puolueita ei vaaleissa rangaista (Giger & Nelson, 2013), on empiirisesti todistettu, että julkisella mielipiteellä on yhteys hyvinvointivaltiossa tehtyihin muutoksiin pitkällä aikavälillä (Brooks & Manza, 2006).

Hyvinvointivaltion kannatusperustan tutkimus kärsi pitkään aineistojen puutteesta. Ennen 1990-luvulla luotuja kyselyitä, jotka nykyään mahdollistavat kansainvälisesti vertailevan tutkimuksen, tarkasteltiin asenteita maiden sisällä ja erityisesti liittyen äänestyskäyttäytymisen tutkimukseen. (Svallfors, 2012b, 7.) Jo nämä varhaiset tutkimukset tunnistivat sellaisia elementtejä hyvinvointivaltion kannatusperustasta, jotka ovat linjassa uudemman ja hienoisemman tutkimuksen kanssa. Svallfors (2012b, 6) kokoaa yhteen varhaisia tuloksia hyvinvointivaltioasenteita analysoineista tutkimuksista. Ensinäkin, julkisesti organisoitu ja rahoitettu hyvinvointivaltio on suosittu ja sillä on laaja kannatus länsimaisissa yhteiskunnissa. Lähemmin tarkasteltuna voidaan kuitenkin havaita, että universaalien ja tarveharkintaisten hyvinvointiohjelmien välillä kannatuksessa on eroja. Universaalit etuudet ja palvelut, kuten Suomessa lapsilisä, ovat väestön keskuudessa suosittuja. Tarveharkintaiset etuudet puolestaan, kuten viimesijainen toimeentuloturva, herättävät enemmän epäilyä väärinkäytöstä ja muista negatiivisista lieveilmiöistä. Huoli hyvinvointivaltion hyväksikäytöstä ja huijaamisesta, samoin kun epäilykset julkisen sektorin tehokkuudesta ovatkin eläneet rinnan hyvinvointivaltion vahvan kannatuksen kanssa (Saari, 2017, 73). Hyvinvointivaltion kannatusperustasta on sittemmin tunnistettu lukuisia eri ulottuvuuksia, joille on ominaista, että niihin suhtautuminen voi olla keskenään ristiriitaista (Roosma, Gelissen & van Oorschot, 2013; van Oorschot & Meuleman, 2012).

Olen tutkielmassani kiinnostunut hyvinvointivaltion taloudellisesta kannatusperustasta. Kirjallisuudesta on löydettävissä lukuisia empiirisiä tutkimuksia uudelleenjaon tai yksittäisten etuuksien kannatusperustasta, ei niinkään näkemyksistä hyvinvointivaltion taloutta kohtaan yleensä. Hahmottaessani hyvinvointivaltion kannatusperustaa käsittävää kirjallisuutta, käynkin siis läpi monipuolisesti kannatusperustan eri ulottuvuuksia tarkastelleita tutkimuksia.

2.1. Kannatusperustan monet ulottuvuudet

Hyvinvointivaltion kannatusperusta on moniulotteinen ilmiö (Roosma ym., 2013; van Oorschot & Meuleman, 2012). Yksinkertaisimmillaan kannatusperustaa arvioidaan tutkimalla vastausta kysymykseen siitä, kuinka laaja valtion roolin ihmisten hyvinvoinnin varmistajana tulisi olla (esim. Blekesaune & Quadagno, 2003). Toinen paljon käytetty lähestymistapa on tarkastella tulojen uudelleenjaon vaadetta yhteiskunnassa (Jæger, 2009). Tutkijat ovat kuitenkin melko yksimielisiä siitä, että yksiulotteinen tarkastelu jättää huomiotta

hyvinvointivaltion toimintojen monimuotoisuuden eikä tavoita hyvinvointivaltion eri ulottuvuuksiin kohdistuvien asenteiden kirjoa (Giger & Nelson, 2013; Roosma ym., 2013).

Bo Rothstein (viitattu lähteessä Roosma, ym., 2013) määritteli 1990-luvun lopulla yhteiskunnallisten instituutioiden kannatusperustalle kolme ulottuvuutta; hyvinvointivaltion tavoitteiden oikeutus, uudelleenjaon oikeudenmukaisuus sekä näkemys toimeenpanon tehokkuudesta ja toimivuudesta. Uudemmassa tutkimuksessa kannatusperusta jakautuu hienosyisemmäksi. Toisaalta kyse on näkemyksistä siitä, kuinka laaja hyvinvointivaltion tulisi olla, miten se rahoitetaan, onko järjestelmän institutionaalinen rakenne sellainen kuin sen tulisi olla, mikä taho tuottaa palveluita sekä viimeiseksi, mitkä ovat ne ihmisryhmät, joiden kuuluu saada tukea hyvinvointivaltiolta. Toisaalta taas kyse on siitä, suoriutuuko hyvinvointivaltio hyvin vai huonosti sille annetusta tehtävästä sekä millaisia tahallisia tai tahattomia taloudellisia, sosiaalisia ja moraalisia seurauksia järjestelmällä on. (Svallfors, 2012b, 12.)

Kannatusperustan ollessa monisyinen, on toteamus ”hyvinvointivaltion kannatus on korkea” yksinkertaistava, vaikka olisikin totuudenmukainen (Giger & Nelson, 2013). Esimerkiksi Roosma, ym. (2013) jakoivat tutkimuksessaan eurooppalaiset neljään luokkaan sen perusteella, miten he suhtautuvat hyvinvointivaltion tavoitteisiin ja toisaalta saavutuksiin. Tutkimuksessa havaittiin, että hyvinvointivaltion tavoitteiden legitimizeetti voi hyvin vahva, vaikka näkemys hyvinvointivaltion instituutioiden vaikutuksesta yhteiskuntaan tai talouteen olisi kriittinen. Vastaavasti kriittinen suhtautuminen hyvinvointivaltion tavoitteisiin voi yhdistyä positiiviseen näkemykseen sen tuottamasta hyvinvoinnista.

Hyvinvointivaltion toimivuutta tai tuloksia (*outcomes*) on tavattu määritellä kolmen ulottuvuuden kautta. Tarkastelun kohteena voi olla se, mitä sosiaalista edistystä esimerkiksi köyhyyden tai syrjäytymisen vähenemisen myötä hyvinvointivaltio saa aikaan. Sosiaalisen edistyksen ”hintana” puolestaan on nähty mahdollinen väärinkäyttö ja moraalikato sekä hyvinvointivaltion negatiiviset vaikutukset talouteen ja yritystoimintaan. Alankomaalaisten asenteita tarkastelleessa tutkimuksessa havaittiin, että huolimatta Alankomaiden hyvinvointivaltion laajuudesta ja kalleudesta, sekä negatiivisesta mediadiskurssista, sosiaaliset hyödyt nähtiin suurempina kuin mahdolliset moraaliset tai taloudelliset haitat. (van Oorschot, 2010.)

2.2. Kannatusperustan muodostuminen

Kannatusperustan analyysiä voidaan lähestyä kahdelta eri tasolta. Toisaalta tutkijoita ovat kiinnostaneet eroavaisuudet eri yhteiskuntien välillä ja toisaalta taas kannatuksen rakenne,

eli mitkä ihmisryhmät kannattavat tai eivät kannata hyvinvointivaltiota (Gelissen, 2002, 2). Kansainvälinen vertaileva tutkimus on ollut kiinnostunut siitä, miten erilaiset hyvinvointivaltioiden institutionaaliset rakenteet, poliittiset ilmapiirit tai talouden kehitys vaikuttavat hyvinvointivaltion kannatuksen tasoon yhteiskunnassa (esim. Brito Vieira ym., 2017; Sachweh, 2018). Kannatusperustan rakennetta tarkastellessa mielenkiinnon kohteena ovat erilaisissa työmarkkina-asemissa olevien tai eri ikäluokkien mielipiteiden erot (esim. Blekesaune, 2007). Yhtäältä yksilön näkemykseen hyvinvointivaltiosta vaikuttaa siis se, miten ympäröivä yhteiskunta on rakentunut ja toisaalta se, miten yksilö sijoittuu näihin rakenteisiin (Blomberg & Kroll, 1999; Jæger, 2013).

Yksilötasolla hyvinvointivaltion kannatusperustan muodostumista on tutkimuskirjallisuudessa selitetty yksilöiden ideologisella orientaatiolla ja sillä, miten yksilö hyötyy hyvinvointivaltiosta (Rehm, 2009). Ideologinen orientaatio on tiiviisti yhteydessä yksilön keskeisiin arvoihin, jotka liittyvät näkemyksiin esimerkiksi tulojen uudelleenjaosta ja yhteiskunnan oikeudenmukaisuudesta (Fong, 2001; Svallfors, 2013). Keskeistä on näkemys siitä, mikä on syy köyhyyteen tai syrjäytymiseen. Oikeistoon samaistuvat näkevät markkinatalouden areenana, jossa kuka vain voi yrittämällä onnistua, jolloin köyhyys tai työmarkkinoiden ulkopuolelle sijoittumisen syyt paikantuvat vahvemmin yksilön valintoihin. Ideologisesti vasemmalla puolestaan ajatellaan yhteiskunnan rakenteiden ja yksilöstä riippumattomien tekijöiden olevan merkittävämmässä roolissa siinä, kuka turvautuu sosiaaliturvaan (Fong, 2001).

Ideologian vaikutuksesta asenteisiin on empiiristä näyttöä, mutta sen vaikutus ei kuitenkaan ole yhtä vahva, kuin mahdollisuus hyötyä hyvinvointivaltiosta. Jæger (2006b) havaitsi, että vasemmistolaiseksi itsensä luokittelevien todennäköisyys kannattaa uudelleenjakoa oli todennäköisempi, kuin oikeistolaisten, mutta muihin hyvinvointivaltion kannatuksen ulottuvuuksiin ideologialla ei ollut vaikutusta. Van Oorschot ja Meuleman (2012) puolestaan totesivat vasemmistoon identifioituvien olevan positiivisempia hyvinvointivaltiota kohtaan kaikilla tarkastelemillaan ulottuvuuksilla. Ideologista orientaatiota on havainnoitu tutkimuksissa myös arvokysymysten kautta. Eurooppalaisessa tutkimuksessa on todettu esimerkiksi tasa-arvoista tulonjakoa kannattavien todennäköisemmin tukevan myös työttömyyskorvauksia (Blekesaune & Quadagno, 2003). Fong (2001) puolestaan havaitsi, että he, jotka uskovat köyhyyden ja rikkauden olevan lähtöisin yksilön omista valinnoista ja ponnistelusta, kannattavat vähemmän uudelleenjakoa verrattuna niihin, jotka ovat varauksellisia sen suhteen, kuinka paljon yksilö voi menestykseensä vaikuttaa.

Intressihypoteesin mukaan ne yksilöt, jotka kaikkein eniten hyötyvät hyvinvointivaltiosta myös tukevat sitä eniten. Tällöin hyvinvointivaltion vahvimman kannatuksen ajatellaan tulevan niiltä ryhmiltä, jotka ovat kaikkein riippuvaisempia sosiaaliturvan eri muodoista. (Blekesaune & Quadagno, 2003; Jæger, 2016) Empiiristä näyttöä intressihypoteesin paikkansa-pitävyydestä on runsaasti, ja sosioekonomisen aseman ja hyvinvointivaltionäkemyksen välinen yhteys näyttäytyy samanlaisena yhteiskunnasta riippumatta (Svallfors, 2012b, 8). Työttömyys, matala koulutus, työntekijäluokkaan kuuluminen, koettu taloudellinen ahdinko ja tyytymättömyys omaan taloudelliseen tilanteeseen ovat yhteydessä positiivisempaan näkemykseen tulojen uudelleenjaosta yhteiskunnassa (Blekesaune, 2007; Blekesaune, 2013; Jæger, 2006b). Vastaavasti korkeampi tulotaso ja vahva kiinnittyminen työmarkkinoille ovat yhteydessä matalampaan uudelleenjaon kannatukseen, sillä näillä ryhmillä on paremmat mahdollisuudet saada tarvitsemansa toimeentulo markkinoilta (Jæger, 2013). Toisaalta tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen selittää matalampaa valtion interventioden kannatusta enemmän kuin työmarkkina-asema (Blekesaune, 2007) ja vastaavasti työssäkäyvien köyhien ja työttömien pienituloisten näkemykset hyvinvointivaltiosta ovat yhteneväiset (Levanon, 2018). Työssäkäyvien, mutta köyhyysrajan alapuolella elävien osuuden lisääntyessä Euroopassa, on oleellista havaita, että työssäkäynti ei yksin selitä uudelleenjaon vähäisempää kannatusta, vaan merkitystä on myös sillä, onko työstä saatu korvaus riittävä.

Yhteiskunta- tai kontekstitasolla hyvinvointivaltion kannatusperustan on teoretisoitu muodostuvan yhteiskunnassa vallitsevien tuloerojen, hyvinvointivaltion laajuuden tai *governmental protection* -hypoteesin perusteella (Jæger, 2013). Lisäksi kannatusperustaan on etsitty syitä hyvinvointivaltioon kohdistuvan (taloudellisesta) paineesta (Naumann, 2017). Tulerojen roolia korostavassa mallissa oletetaan, että niissä yhteiskunnissa, joissa tuloerot ovat suuremmat, on vaatimus uudelleenjaolle korkeampi, kun taas pienemmät tuloerot tuottaisivat matalampaa uudelleenjaon kannatusta (Dallinger, 2010). Institutionaaliset teoriat korostavat hyvinvointivaltion laajuutta ja rakennetta. Kannatuksen ajatellaan olevan kytköksissä hyvinvointivaltiomalliin siten, että laajempi ja anteliaampi hyvinvointivaltio ”luo” oman kannatuspohjansa ulottamalla palvelut ja etuudet kaikkien saataville. Vastaavasti suppeampi ja enemmän tarveharkintaan nojaavat hyvinvointivaltiot tuottavat näiden teorioiden mukaan heikompa kannatusta. (Esping-Andersen, 1991; Gelissen, 2002, 86.)

2.3. Kannatusperusta talouskriisissä

Hyvinvointivaltion kannatusperustan merkitys korostuu talouden laskusuhdanteessa ja erityisesti laskusuhdanteen jatkuessa taantumaksi tai lamaksi. Yritysten voittojen pieneneminen ja kotitalouksien tulojen supistuminen näkyvät vähenevinä verotuloina valtiolle samaan aikaan, kun julkiset menot todennäköisesti kasvavat. Resurssien vähetessä on entistä enemmän merkitystä sillä, millainen hyväksyntä valituilla politiikkatoimilla on, ja millaiseksi niiden seuraukset koetaan (Cappelen ym., 2018). Tutkielmani empiirisessä osassa tarkastelen hyvinvointivaltion *taloudellista kannatusperustaa*. Viittaaan tällä siihen, nähdäänkö hyvinvointivaltion kustannukset haitallisena taloudelle. Englanninkielisessä kirjallisuudessa tähän on viitattu termillä *economic consequences*. Toisin sanoen kyseessä on näkemys hyvinvointivaltion taloudellisesta kestävyydestä. Ovatko hyvinvointivaltion kustannukset tasolla, joka mahdollistaa myös talouden positiivisen kehityksen?

Kuten aiemmin on mainittu, siitä miten hyvinvointivaltion kannatusperusta reagoi talouskriisiin, on esitetty kahdenlaisia näkemyksiä, eikä empiirinen näyttö ole yksiselitteistä. *Governmental protection* -hypoteesin mukaan hyvinvointivaltion kannatus reagoi yhteiskunnan taloudellisiin muutoksiin siten, että ”hyvinä” aikoina kannatus on matalampi, mutta ”huonon” ajan koittaessa, ihmiset kääntyvät valtion puoleen ja toivovat aktiivisempia interventioita hyvinvoinnin tukemiseksi (Blekesaune, 2007). Tätä oletusta vastaan on puolestaan esitetty, että heikon taloustilanteen tuottama paine hyvinvointivaltiota ja sen kustannuksia kohtaan heikentää hyvinvointivaltion kannatusta (Naumann, 2017). Kutsun *governmenta protection* -hypoteesin vastaisia hypoteesia ”painehypoteeseiksi”. Näitä kahta vastakkaista ilmiötä on myös kuvailtu siten, että kannatusperusta muuttuu joko suhdanteiden mukaisesti (*procyclical*) tai suhdanteita vastaan (*countercyclical*) (Kölln, 2018).

Governmental protection -hypoteesin mukaan, kun markkinoiden kyky tarjota hyvinvointia heikkenee, käännytään vaihtoehtoisen hyvinvoinnin tarjoajan puoleen. Tätä on selitetty sekä intresseihin että arvoihin pohjaten. Intressejä painottavassa selityksessä asenteiden muuttuminen positiivisemmaksi aiheutuisi siitä, että yksilöt useammin joutuvat tai uskovat tulevaisuudessa joutuvansa itse turvautumaan hyvinvointivaltion tukeen. Arvoja painottavien näkökulmien mukaan asenteiden muuttuminen positiivisemmiksi puolestaan johtuisi siitä, että kun taloudelliset vaikeudet koskettavat laajempaa joukkoa, nähdään köyhyys todennäköisemmin ilmiönä, joka ei ole yksilön itsensä aiheuttamaa. (Applebaum, 2001; Blekesaune, 2007.) Yksiselitteistä näyttöä hypoteesin paikkansapitävyydestä ei ole. Tutkimuksissa on

havaittu heikon bruttokansantuotteen kehityksen olevan yhteydessä suopeampaan suhtautumiseen hyvinvointivaltioon (Blekesaune, 2013; Sachweh, 2018) ja toisaalta BKT:n kehityksen kääntyessä positiiviseksi, uudelleenjaon kannatuksen on havaittu laskevan (Jæger, 2013). Portugalilaisten asenteita 2007 alkaneen kriisin alussa ja viisi vuotta myöhemmin jälkeen vertailleet tutkijat havaitsivat, että suhtautuminen valtion interventioihin oli kriisin kuluessa muuttunut positiivisemmaksi (Brito Vieira ym., 2017). Empiirinen tutkimus ei myöskään anna yksiselitteistä vastausta siitä, miten työttömyys vaikuttaa hyvinvointivaltion legitimitettiin. Vertailevassa tutkimuksessa korkean työttömyyden ei havaittu vaikuttavan näkemyksiin uudelleenjaosta (Jæger, 2013), mutta toisaalta korkean työttömyyden on joissain tutkimuksissa ollut yhteydessä positiivisempaan suhtautumiseen työttömyysetuuksia kohtaan (Blekesaune, 2007; Blekesaune & Quandagno, 2003).

Objektiivisten mittareiden, kuten BKT:n muutos tai työttömyysaste, lisäksi tutkimuksessa on käytetty yleistettyjä subjektiivisia mittareita. Blekesaune (2013) tutki taloudellisen ahdingon yleisyyden yhteyttä uudelleenjaon kannatukseen ja suurempi taloudellinen ahdinko oli yhteydessä korkeampaan uudelleenjaon kannatukseen. Tutkimuksessa yhteys laajan ahdingon ja uudelleenjaon kannatuksen välillä oli vahvempi, kun henkilökohtaisen ahdingon ja uudelleenjaon. Blekesaune esittää kolme syytä, miksi näin on. Ensimmäinen, kun ahdinkoa on enemmän, on todennäköisempää, että se koskettaa myös itseä. Toiseksi tietoisuus yhteiskunnassa ilmenevistä taloudellisista ongelmista on suurempi, mitä useampi niitä kohtaa, ja kolmanneksi kun ongelmat ovat yleisempiä, on todennäköisempää etsiä syytä ahdinkoon yhteiskunnasta eikä niinkään yksilöistä. Samansuuntaisia tuloksia saivat Jeene ja van Oorschot (2013, 112) tutkiessaan sitä, kuka nähdään sosiaaliturvan ”ansaitsevana” köyhänä. Yhteiskunnan korkeampi työttömyysaste oli tutkimuksessa yhteydessä positiivisempaan asenteeseen työttömiä kohtaan.

Hyvinvointivaltioon kohdistuva painetta ja sen aiheuttamaa kannatuksen laskua (painehypoteesi) on yhtä lailla perusteltu yksilön intressien sekä arvopohjan perustella. Matalan talouskasvun aikana ja hyvinvointivaltion leikkauspaineen alla yksilöt puolustavat vahvemmin omaa taloudellista etuaan, samaan aikaan kun ideologiaan tai solidaarisuuteen perustuvat näkökulmat hyvinvointivaltioon heikkenevät. Yksilöillä on näkemyksensä siitä, kuinka paljon he ovat valmiita maksamaan hyvinvointivaltiosta, ja tällöin talouskriisin tai esimerkiksi väestön ikääntymisen seurauksena kasvava resurssitarve heikentää hyvinvointivaltion kannatusta (Soroka, Sutart & Wlezien, 2010). Toisaalta leikkauksia hyvinvointivaltioon voidaan hyväksyä, mikäli sen uskotaan varmistavan haluttu talouden kehitys tulevaisuudessa

(Kinder & Kiewiet, 1981). Tällöin välittömän hyödyn sijaan tavoitellaan hyötyä pitkällä aikavälillä. Arvoihin pohjaava näkökulma taloudellisesti haastavien aikojen vaikutuksesta hyvinvointivaltion kannatukseen puolestaan esittää, että heikko taloustilanne ja itse koettu niukkuus vähentävät anteliaisuutta ja solidaarisuutta muita kohtaan. (Alt, 1979, 184).

Painehypoteesi saa osasta empiirisestä tutkimuksesta tukea. Heikon taloustilanteet on havaittu olevan yhteydessä negatiivisempaan näkemykseen uudelleenjaosta ja kriittisempään suhtautumiseen työttömiä kohtaan (Sihvo & Uusitalo, 1995). Kuivalainen ja Erola (2017) havaitsivat suomalaisen pitkittäisaineistoon perustuvassa tutkimuksessaan, että heikko taloustilanne vaikuttaa negatiivisesti näkemyksiin työttömistä ja vastaavasti positiivinen talouden kehitys on yhteydessä positiivisempaan asenteeseen työttömiä kohtaan. Naumann (2017) puolestaan tutki, miten väestön ikääntymisen tuottama paine vaikutti näkemyksiin eläkejärjestelmän reformista. Kun ikääntymisestä aiheutuvaa resurssitarpeen lisäämistä painotettiin, vastaajien mielipiteet muuttuivat myönteisemmiksi eläkereformia kohtaan.

Taloustyöskriisin vaikutus hyvinvointivaltion kannatusperustaan näyttäytyy empiirisen tutkimuksen perusteella jokseenkin ristiriitaisilta. Hyvinvointivaltion kannatusperustassa ilmenviä muutoksia voidaan kuitenkin lähestyä myös kannatusperustan moniulotteisuuden kautta. Hyvinvointivaltion korkea kannatus on olemassa yhtä aikaa vahvan talouskasvun kannatuksen kanssa (Boeri ym., 2001). Taloudellisesti haastavat ajat ja hyvinvointivaltioon kohdistuva paine voivat näin ollen oikeuttaa leikkauksia, vaikka yleisesti ottaen oltaisiin laajan hyvinvointivaltion kannalla (Giger & Nelson 2013; Naumann, 2017). Samat henkilöt voivat olla vahvasti hyvinvointivaltion puolella, mutta samaan aikaan nähdä sen kalliina ja valtion kilpailukykyä haittaavana (Ervasti, 2001; Giger & Nelson, 2013).

Busemeyer ja Garritzmann (2017) tarkastelivat tutkimuksessaan eurooppalaisten näkemyksiä koulutukseen investoinnista, kun se samalla tarkoittaisi verojen nostamista, julkisen velan lisäämistä tai eläkkeiden leikkaamista. Koulutukseen oltiin valmiita investoimaan veroja nostamalla, mutta ei velkaa lisäämällä tai eläkkeitä leikkaamalla. Lisäksi havaittiin, että valintoja hyvinvointivaltion eri osien välillä ei haluttu tehdä. Vaikka haluja resurssien lisäämiseen tietyllä politiikka-alueella olisi, ei niitä kuitenkaan haluta ottaa toisaalta pois. Brito Viera ym. (2017) portugalilaisia tarkastelleessa tutkimuksessa havaittiin, että vaikka hyvinvointivaltion kannatus nousi taloustyöskriisissä, oltiin veronkorotuksia kohtaan vähemmän suopeita kuin ennen kriisiä. Valtion halutaan siis ottavan lisää vastuuta hyvinvoinnista, mutta rahoittavan sen jotenkin muuten, kuin vähentämällä ihmisten käytettävissä olevia tuloja.

3. TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTUS

Hyvinvointivaltion kannatusperustaa on tutkittu paljon, varsinkin niin sanotun yleisen kannatuksen mukaan mitattuna. Näiden tutkimusten mukaan hyvinvointivaltion ja erityisesti tulojen uudelleenjaon legitimitetti on Euroopassa vahva, eikä vuonna 2007 alkanut talouskriisi ole laskenut uudelleenjaon tai valtion interventioiden kannatusta (Taylor-Gooby & Leruth, 2018, 5). Kriisi kuitenkin antoi julkisessa keskustelussa entisestään tilaa uusliberaalille markkinaideologialle, jonka mukaan hyvinvointivaltio on liian kallis ja julkisen talouden tasapainottaminen hyvinvointivaltiosta leikkaamalla on oleellinen ja välttämätön keino talouden hyvinvoinnin palauttamiseksi (Greve, 2011; Julkunen, 2017, 171).

Siirryttäessä tutkielmani empiiriseen osioon pyrin selvittämään eurooppalaisten näkemyksiä siitä, onko sosiaaliturvan hinta taloudelle liian korkea. Olen kiinnostunut siitä, miten hyvinvointivaltion taloudellinen kannatusperusta on muuttunut talouskriisin kuluessa sekä toisaalta siitä, miten kannatusperustan rakenne muodostuu.

Näin ollen tutkimuskysymyksiäni ovat:

1. Millainen oli hyvinvointivaltion taloudellinen kannatusperusta vuonna 2008? Entä vuonna 2016?
2. Miten yksilön intressit ja ideologia vaikuttavat kannatusperustan muodostumiseen?
3. Miten valtion taloudellinen tila vaikuttaa kannatusperustan muodostumiseen?

Vastaan tutkimuskysymyksiin analysoiden kvantitatiivista aineistoa hierarkkisella monimuuttujamenetelmällä. Seuraavassa alaluvussa esittelen käyttämäni European Social Survey -aineiston. Tämän jälkeen esittelen tarkastelun kohteena olevat selitettävät muuttujat sekä niitä selittävät muuttujat. Koska hyvinvointivaltion kannatusperusta selittyy yksilö- ja kontekstitasen tekijöillä, on analyysimenetelmäni hierarkkinen regressioanalyysi. Analyysimallin esittelen alaluvussa 3.4. Varsinaisen analyysin aloitan tarkastelemalla sekä selitettäviä että selittäviä muuttujia kuvailevin menetelmin ja siirryn sen jälkeen hierarkkisen regressiomallin tulosten analyysiin.

Oletukseni yksilötason selitettävien muuttujien vaikutuksesta selitettäviin muuttujiin ovat aiempien tutkimusten perusteella seuraavat: heikompi sosioekonominen asema ja heikompi kiinnittyminen työmarkkinoille on yhteydessä positiivisempaan näkemykseen

hyvinvointivaltion aiheuttamasta taloudellisesta kuormasta ja ideologisesti enemmän vassemmalla olevien näkemykset hyvinvointivaltion kustannuksista ovat positiivisemmat.

Ryhmätason muuttujien vaikutuksesta on aiemmassa tutkimuksessa ristiriitaisia tuloksia. Toisaalta *governmental protection* -hypoteesin mukaan heikko taloustilanne lisää vaadetta valtion suuremmasta vastuunotosta hyvinvoinnin ja toimeentulon varmistamiseksi ja toisaalta painehypoteesi olettaa, että heikko taloustilanne vähentää solidaarisuutta ja lisää tietoisuutta hyvinvointivaltion aiheuttamasta taloudellisesta kuormasta.

3.1. Aineistot: European Social Survey ja Eurostat

Tutkimukseni aineistona on vuodesta 2001 kerättyä European Social Survey -aineiston (ESS) kierrokset 4 ja 8. ESS on kahden vuoden välein Euroopassa kerättävä kyselyaineisto. Sen erityisenä tavoitteena on tuottaa laadukasta, kansallisesti ja Euroopan laajuisesti vertailukelpoista aineistoa arvoista sekä niiden muutoksiin liittyvistä trendeistä, ja ESS-aineistoa käytetäänkin laajasti sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa. Kyselyn avulla pyritään myös tuottamaan ja kehittämään sosiaalisia indikaattoreita, joilla mitata yhteiskuntien kehitystä. (Jowell ym., 2007, 9.)

Kyselyä ja aineistoa koordinoi European Research Infrastructure, joka koostuu hankkeessa mukana olevien maiden nimittämistä kansallisista edustajista, jotka edustavat lukuisia yliopistoja ja tiedeinstituutteja ympäri Eurooppaa. Aineiston kerääminen suoritetaan kansallisten organisaatioiden toimesta ja rahoittamana. Esimerkiksi Suomessa aineiston keruuta koordinoidaan Turun Yliopiston sosiaalitieteiden laitokselta, kyselyn toteuttaa Tilastokeskus ja rahoittaa Suomen Akatemia (Turun Yliopisto, 2019). Aineisto on rekisteröitymisen jälkeen vapaasti ladattavissa kyselyä koordinoivan ESS-ERIC-organisaation verkkosivuilla¹.

Neljännän kierroksen aineisto on kerätty vuosina 2008 loppuvuodesta ja alkuvuodesta 2009 (lukuun ottamatta Irlannin aineistoa, joka kerättiin vuonna 2010) ja kahdeksannen kierroksen vuosina loppuvuodesta 2016 ja loppuvuodesta 2017 (ESS Round 4: European Social Survey, 2018.; ESS Round 8: European Social Survey, 2018) Viitaan jatkossa kierroksen 4 aineistoon vuodelle 2008 ja kierroksen 8 aineistoon vuodelle 2016. Jokainen ESS kierros pitää sisällään ydinosision, johon kuuluu esimerkiksi arvoihin, identiteettiin ja hyvinvointiin liittyviä komponentteja. Ydinosisioon kuuluu myös laaja sosiodemografisia tekijöitä

---

¹ <https://www.europeansocialsurvey.org>

kartoittava osuus. Tämän lisäksi kyselyssä on vuosittain kiertävät teemat. (Jowell ym., 2007, 23.) Kierroksen 4 vaihtuvissa teemoissa kartoitettiin vastaajien mielipiteitä ja asenteita liittyen hyvinvointiin, sosiaaliturvaan sekä ikäsyRJintään ja kierroksen 8 teemoina olivat asenteet hyvinvointia ja sosiaaliturvaa sekä ilmastonmuutosta kohtaan (ESS Round 4: European Social Survey, 2018.; ESS Round 8: European Social Survey, 2018).

Aineiston tuottamisessa on kiinnitetty erityistä huomiota sen vertailukelpoisuuteen, sillä yhteiskunnat, joissa se kerätään, eroavat toisistaan monin tavoin (Saris & Gallhofer, 2007, 53). Kyselyn perusjoukkona toimii valtion koko 15-vuotta täyttänyt väestö, riippumatta kanallisuudesta tai kielestä ja kyselyyn osallistujat valitaan yksinkertaisella satunnaisotoksella. Haastattelut on toteutettu käyntihaastatteluina. Vastausprosentin osalta maakohtainen tavoite on 70 %, mutta käytännössä se on kierroksella 4 vaihdellut Saksan 48 %:n ja Portugalin 75,5 % välillä (ESS Round 4: European Social Survey, 2018) ja kierroksella kahdeksan 30,6 % (Saksa) ja 68,5 % (Tšekki) välillä (ESS Round 8: European Social Survey, 2018).

Olen rajannut aineiston koskemaan niitä maita, jotka ovat olleet mukana sekä kierroksella neljä että kahdeksan. Näin ollen mukaan on valikoitunut 17 Euroopan valtiota². Tämän lisäksi olen rajannut aineiston ikäjakaumaksi 20–70-vuotiaat. Alle 20-vuotiaista lähes puolelle ei ollut mahdollista määrittää ammattiasemaan perustuvaa sosioekonomista luokkaa ja koska muuttuja on analyysini kannalta keskeinen, on tämä joukko perusteltua rajata pois. Samoin yli 70-vuotiailla on aineistossa muita ikäryhmiä enemmän puuttuvia tietoja. Näillä rajoituksilla aineisto käsittää yhteensä 51 861 havaintoa.

Ryhmätason muuttujat on poimittu Eurostat-tietokannasta. Eurostat on Euroopan Unionin tilastoyksikkö, joka tuottaa ja kokoaa yhteen vertailukelpoista tilastoaineistoa Euroopan maista. Eurostatin tilastot ovat vapaasti saatavilla ja ladattavissa organisaation verkkosivuilta³.

---

² Mukana analyysissä ovat: Belgia, Suomi, Ruotsi, Norja, Espanja, Irlanti, Unkari, Iso-Britannia, Ranska, Saksa, Alankomaat, Portugali, Sveitsi, Viro, Slovenia, Puola ja Tšekki.

³ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>

3.2. Selitettävät muuttujat: Sosiaaliturvan taloudellinen kuormittavuus

Hyvinvointivaltion kannatusperustan lukuisista ulottuvuuksista olen kiinnostunut sen taloudellisesta kannatusperustasta, siis siitä, millaisena taakkana hyvinvointivaltion kustannukset nähdään taloudelle. Aineistosta johtuvista syistä ”hyvinvointivaltio” rajautuu koskemaan sosiaaliturvaa ja -palveluita. Näkemystä hyvinvointivaltion taloudellisesta legitimitetistä on ESS aineistossa mitattu kahdella muuttujalla: ”Sosiaalietuudet ja -palvelut: Kuormittavat kansantaloutta liikaa” ja ”Sosiaalietuudet ja -palvelut: Aiheuttavat yrityksille liian korkeita kustannuksia veroina ja maksuina”. Väittämiin on vastattu viisiportaisella Likert-asteikolla, jossa arvo 1 = täysin samaa mieltä, 2 = samaa mieltä, 3 = ei eri eikä samaa mieltä, 4 = eri mieltä, 5 = täysin eri mieltä. Vastaaja on voinut vastata myös ”en osaa sanoa” tai kieltäytyä vastaamasta kysymykseen. Nämä vastaukset on aineistossa koodattu puuttuviksi havainnoiksi. Käsittelen selitettäviä muuttujia jatkuvina muuttujina. Analyysissä suuremmat arvot selittämissä muuttujissa viittaavat siis korkeampaan hyvinvointivaltion taloudelliseen kannatusperustaan. Muuttujien suorat jakaumat on esitetty taulukossa 1. Maakohtaiset keskiarvot ovat saatavilla myöhemmin kuvioissa 4 ja 5 ja jakaumat liitteessä 1 ja 2.

Taulukko 1. Selitettävien muuttujien suorat jakaumat, % kaikista vastaajista.

	Täysin samaa mieltä	Samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Eri mieltä	Täysin eri mieltä	yht.	(N)
Sosiaalietuudet ja -palvelut: Kuormittavat kansantaloutta liikaa?							
2008	7,20	34,30	26,70	26,30	5,50	100	(25 481)
2016	7,00	34,40	24,50	27,50	6,40	100	(24 735)
Sosiaalietuudet ja -palvelut: Aiheuttavat yrityksille liian korkeita kustannuksia veroina ja maksuina?							
2008	10,10	37,90	25,90	22,20	3,90	100	(24 953)
2016	6,00	28,10	25,00	32,70	8,10	100	(24 297)

Prosenttiosuudet ovat painotetusta aineistosta, N painottamattomasta aineistosta.

Ensimmäinen väitteistä kuvaa tasapainoa hyvinvointivaltion ja yhteiskunnan yleisen talouden välillä; haittaavatko hyvinvointivaltion kustannukset liiaksi yhteiskunnan talouden toimintaa, esimerkiksi sitomalla julkisia tai yksityisiä resursseja. Toisin sanoen, tulisiko hyvinvointivaltion kustannuksista leikata, jotta talous voisi paremmin (Giger & Nelson, 2013).

Toinen tarkasteltu muuttuja kuvaa vastaavaa tasapainoa hyvinvointivaltion ja yritysten välillä. Ovatko sosiaaliturvan tuottamat kustannukset liian korkeat yritysten toiminnalle ja tulisiko näitä kustannuksia leikata yritysten hyväksi?

Kansantalouden kuormittuvuuden suhteen, eurooppalaisten näkemykset sosiaaliturvan kalleudesta eivät ole juurikaan muuttuneet vuodesta 2008 vuoteen 2016. Molempina tarkasteluvuosina noin neljäsosa vastaajista on valinnut neutraalin ”ei samaa eikä eri mieltä”, ja noin 40 % pitää sosiaaliturvaa liian kalliina taloudelle ja noin 30 % on väitteen kanssa eri mieltä. Sen sijaan näkemykset sosiaaliturvan kuormasta yrityksille ovat muuttuneet vuodesta 2008 vuoteen 2016. Kun vuonna 2008 lähes puolet eurooppalaisista piti sosiaaliturvaa liian kalliina yrityksille, vuonna 2016 joka kolmas ajatteli näin. Vastaavasti vuonna 2016, 40 prosenttia vastaajista ei pitänyt sosiaaliturvan kuormaa yrityksille liian kalliina, kun vuonna 2008 vastaava osuus oli 24 %. Vuonna 2016 eurooppalaisten suhtautuminen sosiaaliturvan aiheuttamiin kustannuksiin yrityksille oli siis suopeampi.

3.3. Kannatusperustaa selittävät tekijät

Hyvinvointivaltion taloudellista kannatusperustaa selittävät muuttujat jakautuvat kahdelle eri hierarkiatasolle. Yksilötason lisäksi tarkastelen yhteiskuntien kontekstuaalisten tekijöiden yhteyttä kannatusperustaan (ryhmätason muuttujat). Analyysissä käyttämäni selittävät yksilötasonmuuttujat tunnuslukuineen on kuvattu taulukossa 2 ja yhteiskuntatason muuttujat taulukossa 3. Intressihypoteesiin pohjaten yksilötason muuttujista olen kiinnostunut sosio-ekonomisen aseman, työmarkkina-aseman ja koetun taloudellisen ahdingon yhteydestä kannatusperustaan. Tarkastelen lisäksi ideologisen orientaation yhteyttä, ideologian ollessa toinen merkittävä kannatusperustaa selittävä tekijä. Analyysissä on yksilötason tekijöistä vakiointuna sukupuoli ja ikä. Ryhmätason tekijöistä tarkastelun kohteena ovat työttömyysprosentti, talouskasvu ja koetun taloudellisen ahdingon laajuus yhteiskunnassa. Nämä muuttujat kuvaavat yhteiskunnan taloudellista tilaa. Taloudellisessa kannatusperustassa tapahtuneen muutoksen ja sen syiden analysointia varten malleissa on mukana myös mittausvuosi.

Intressit ja ideologia

”Toimeentulovaikeuksia” on ensimmäinen intressejä kuvaava muuttuja. Se muodostettu ESS aineiston muuttujasta ”Mikä kuvauksista on lähimpänä sitä, minkälaiset kotitaloutenne tulot ovat tällä hetkellä?” Kysymyksen vastausvaihtoehdot ovat I = Nykyisillä tuloilla elää

mukavasti, 2 = Nykyisillä tuloilla tulee toimeen, 3 = Nykyisillä tuloilla on vaikeuksia tulla toimeen ja 4 = Nykyisillä tuloilla on hyvin vaikea tulla toimeen. Olen uudelleen koodannut muuttujan kaksiluokkaiseksi dummy-muuttujaksi, jossa tuloillaan toimeentulevat (vaihtoehdot 1 ja 2) saavat arvon 1 ja ne, jotka eivät koe tulevansa toimeen nykyisillä tuloillaan (vaihtoehdot 3 ja 4) saavat arvon 0. Taulukosta 2 havaitaan, että vuonna 2008 suurempi osa eurooppalaisista koki taloudellista ahdinkoa ja vuonna 2016 useampi koki tulevansa toimeen nykyisillä tuloillaan. Henkilökohtaisen taloudellisen ahdingon on aiemmassa tutkimuksessa havaittu olevan yhteydessä positiivisempaan asenteeseen hyvinvointivaltiota kohtaan (Blekesaune, 2007).

Taulukko 2. Yksilötason selittävät muuttujat.

	2008 N = 26 333	2016 N = 25 528
Sukupuoli		
<i>Nainen</i>	51,10 %	51,10 %
<i>Mies</i>	48,90 %	48,90 %
Toimeentulovaikeuksia		
<i>Ei</i>	80,40 %	83,60 %
<i>Kyllä</i>	19,60 %	16,40 %
Työmarkkina-asema		
<i>Työssä</i>	62,60 %	62,70 %
<i>Työtön</i>	5,60 %	6,10 %
<i>Eläkkeellä</i>	13,70 %	15,40 %
<i>Opiskelija</i>	4,60 %	4,70 %
<i>Työvoiman ulkopuolella</i>	13,60 %	11,20 %
Sosioekonominen asema		
<i>Ylemmät asiantuntijat</i>	16,80 %	20,60 %
<i>Alemmat asiantuntijat</i>	17,40 %	19,10 %
<i>Pienyrittäjät</i>	10,70 %	11,10 %
<i>Työntekijät</i>	50,90 %	45,80 %
<i>Ei luokkaa</i>	4,20 %	3,50 %
	MIN MAX KA (SD)	MIN MAX KA (SD)
Ikä	20 70 44,70 (13,778)	20 70 46,36 (14,240)
Ideologinen orientaatio	0 10 4,90 (2,040)	0 10 4,87 (2,129)

N painottamattomasta aineistosta. Prosenttiosuudet on painotettu ESS:n tarjoamilla painomuuttujilla, jotka varmistavat aineiston edustavuuden kansallisesti ja kansainvälisesti. Ideologinen orientaatio koodaus: 0 = vasemmisto; 10 = oikeisto.

Vastaajan **työmarkkina**-asema muodostuu sen perusteella, mikä on ollut vastaajan pääasiallinen toiminta viimeisen 7 päivän aikana. Olen uudelleenkoodannut alkuperäisen 9-luokaisen muuttujan siten, että se saa seuraavat vaihtoehdot: 1 = palkkatyössä, 2 = työtön, 3 = eläkkeellä, 4 = opiskelija, 5 = työvoiman ulkopuolella. Luokkaan ”työtön” kuuluvat sekä ne työttömät, jotka etsivät aktiivisesti työtä sekä ne, jotka eivät etsi työtä. ”Työvoiman ulkopuolella” -luokkaan kuuluvat ne, jotka vastasivat olevansa pysyvästi työkyvyttömiä, asepalveluksessa, kotona hoitamassa lapsia tai muita sekä ne, jotka eivät sijoittuneet mihinkään luokkaan. Lisäksi kysymykseen on voinut kieltäytyä vastaamasta. Nämä havainnot on koodattu puuttuviksi. Valtaosa kyselyyn vastanneista eurooppalaisista käy palkkatyössä (taulukko 2). Työttömien ja eläkeläisten osuus on vuodesta 2008 lisääntynyt vuoteen 2016 ja työvoiman ulkopuolella olevien määrä on vähentynyt. Aiemman tutkimuksen perusteella on oletettavissa, että työssä olevat ovat kaikkein kriittisimpiä sosiaaliturvan taloudellisissa kustannuksissa kohtaan (Blekesaune & Quadagno, 2003; Jæger, 2016).

Sosioekonomista asemaa kuvaava muuttuja on viisiluokkainen ja perustuu ammattiasemaan tai vaihtoehtoisesti puolison ammattiasemaan, mikäli sitä ei vastaajan oman ammatin perusteella voida määrittää. Muuttuja on luotu käyttäen hyväksi Daniel Oechin (2006a; 2006b) mallia, joka pohjaa Goldtrophen sosioekonomisten asemien järjestelmään ja hyödyntää jaottelussa ISCO-88 ammattiasemaluokittelua⁴. Oech (2006b, 1) toteaa työmarkkinoille kiinnittymiseen olevan keskeisessä roolissa eurooppalaisissa yhteiskunnissa, sillä ammattiasema liittyy oleellisesti koulutustaustaan, sosiaaliseen asemaan sekä taloudelliseen toimeentuloon. ESS8 kierroksella käytettiin uutta ISCO-08-luokittelua, joten muutin kierroksen 8 ammattinimikkeet vastaamaan ISCO-88-luokittelua käyttäen hyväksi Harry Gazeboomin (N.d) uudelleenluokittelutyökalua. Kierroksen 4 aineistossa ISCO-88 luokittelu oli valmiina ja sosioekonomista asemaa kuvaava muuttuja oli luotavissa suoraan sen pohjalta.

Asiantuntijat ja johtajat on luokiteltu ylempiin ja alempiin asiantuntijoihin. Pienyrittäjiä ovat ne vastaajat, jotka ovat määritelleet työllistävänsä itse itsensä tai omistavansa perheyrittäjän, jossa on alle kymmenen työntekijää. Työntekijöitä ovat sekä ammattitaitoiset että ammattitaidottomat työntekijät. Analyysini alkuvaiheessa suoritin regressiomallin myös jakaen työntekijäryhmän kahteen, mutta koska ryhmien välillä ei ollut eroa, päätin yhdistää luokat. *Ei luokkaa* poikkeaa muista luokista siten, että se ei kuulu Oechin luomaan jaotteluun. Tähän luokkaan olen määritellyt kuuluvaksi ne, joille ei ollut mahdollista ammattiaseman kautta

⁴ Mallin syntax-tiedosto on saatavilla: <http://people.unil.ch/danieloesch/scripts/>

määrittää sosioekonomista asemaa ja jotka sen lisäksi ovat ilmoittaneet olevansa työvoiman ulkopuolella tai työttömiä. Ne, joille ei ollut mahdollista määrittää luokka-asemaa, mutta ilmoittivat olevansa työllisiä, on kirjattu puuttuviksi havainnoiksi. Työntekijöiden on perinteisesti ajateltu kuuluvan hyvinvointivaltion ydinkannattajaryhmään (Jæger, 2006a), mutta uudemmassa tutkimuksessa on havaittu asiantuntijoiden vahvempaa kannatusta. Pienyrittäjien näkemys on aiemman tutkimuksen perusteella negatiivinen. (Kuivalainen & Erola, 2017.)

Ideologista orientaatiota mitataan analyysissä muuttujalla; *Mihin kohtaan sijoittaisit itsesi asteikolla nollasta kymmeneen, kun nolla tarkoittaa vasemmistoa ja kymmenen oikeistoa*, joka saa arvoja 0–10. Janamuotoinen ideologiamittari on todettu luotettavaksi tavaksi arvioida vastaajan ideologisia lähtökohtia ja tässä käytetty 11-luokkainen mittari vähentää puuttuvia vastauksia sallimalla neutraalin vaihtoehdon 5 (Kroh, 2007). Ideologiamuuttujaa kuvaava keskiarvo on pysynyt melko samana tarkasteluvuosien välillä, noin puolessavälissä mittaria. Vuoden 2016 keskihajonta on kuitenkin hieman korkeampi kuin vuonna 2008, mikä viittaa suurempaan hajontaan yksilöiden ideologisessa orientaatioissa. Vasemmistoon samaistuvien voi aiemman tutkimuksen perusteella olettaa olevan oikeistoon samaistuvia positiivisempia hyvinvointivaltiota kohtaan (Blekesaune & Quadagno, 2003; Jæger, 2006a).

Sukupuolen vakioin analyysissä dummy-muuttujalla, jossa naiset saavat arvon 1 ja miehet arvon 0. Ikä-muuttuja on jatkuva muuttuja, joka kuvaa vastaajan ikää kyselyn keräämishetkellä. Muuttuja on koodattu valmiiksi ESS aineistoon vastaajien syntymävuoden perusteella. Naissukupuoli on aiemmassa tutkimuksessa ollut yhteydessä positiivisempaan näkemykseen hyvinvointivaltiosta (Blekesaune & Quadagno, 2003; Blekesaune, 2007), samoin nuori ikä (Ervasti, 2011).

Talous ja yhteiskunta

Analyysissä käyttämäni ryhmätason muuttujat tunnuslukuineen on kuvattuna taulukossa 3. Bruttokansantuotteen muutos ja työttömien osuus työvoimasta on poimittu Eurostatista kuvaamaan talouden tilaa sinä vuonna, jolloin ESS data on kerätty (2008 ja 2016). Poikkeuksena tästä on Sveitsi, josta ei ole saatavilla vuoden 2008 työttömyysprosenttia, joten vuoden 2010 työttömyysprosenttia on käytetty sen sijaan. Muuttuja ”koettu taloudellinen ahdinko” on aggregaattimuuttuja, joka on muodostettu jokaiselle maalle sen väestön ESS-kyselyssä

ilmoittaman subjektiivisen taloudellisen ahdingon perusteella. Kaikkien muuttujien maakoh-
taiset arvot ovat saatavilla liitteessä 3.

Taulukko 3. Makrotason selittävät muuttujat.

	2008				2016			
	N = 17				N = 17			
	MIN	MAX	KA	SD	MIN	MAX	KA	SD
BKT:n kasvu edellisvuodesta	-5,40	4,20	0,57	2,437	1,10	3,70	2,29	0,723
Työttömien osuus työvoimasta	2,70	11,30	6,31	2,056	4,00	19,6	7,50	3,753
Koettu taloudellinen ahdinko	1,48	2,61	1,94	0,326	1,39	2,27	1,84	0,272

Lähde: Eurostat ja ESS.

Sveitsin työttömyysprosentit ovat vuodelta 2010 ja 2016.

BKT:n muutos

Yhdysvalloista vuonna 2007 levinnyt globaali finanssikriisi vaikutti merkittävästi euroop-
palaisiin talouksiin. Globaaleja finanssimarkkinoita koskettanut kriisi oli kestoaltaan lyhyt,
mutta sen vaikutukset Euroopan valtioiden reaalitalouteen näkyivät pitkään. Puhutaankin
vuosien 2007–2008 finanssikriisistä ja sen jälkishokeista (mm. eurokriisi). (Julkunen, 2017,
162.) Vuonna 2008 talouskriisi ei vielä koetellut Eurooppaa täydellä voimalla, vaikka BKT:n
kasvuvauhti oli hidastunut kolmesta prosentista yhteen prosenttiin edellisvuodesta (kuvio 1).
Eri puolella Eurooppaa taloudellinen todellisuus kuitenkin vaihteli. Liitteen 1 taulukosta ha-
vaitaan, että analyysissä mukana olevien maiden BKT:n muutos vaihteli vuonna 2008 Viron
-5,40 prosentista Slovenian ja Puolan neljän prosentin kasvuun.

Vuonna 2016 puolestaan talouskriisin eri vaiheita oli eletty yhdeksän vuotta. BKT:n kasvu-
vauhti Euroopassa vuonna 2016 oli kolmatta vuotta noin 2 % ja lähes kaikissa tarkastelun
maissa kasvu oli vuotta 2008 suurempaa. Nopein kasvu edellisvuoteen verrattuna oli Irlan-
nissa (3,7 %) ja hitain Norjassa ja Ranskassa (1,1 %) (Liite 3). Kuluvan vuoden bruttokan-
santuotteen muutoksen voi olettaa heijastuvan yleiseen ilmapiiriin siitä, miten talouden näh-
dään kehittyvän lähitulevaisuudessa. Aiemmassa tutkimuksessa yhteys hyvinvointivaltion
legitimiteetin ja bruttokansantuotteen välillä on löytynyt nimenomaan tarkastelemalla sa-
mana vuonna tapahtunutta muutosta (Kuivalainen & Erola, 2017).

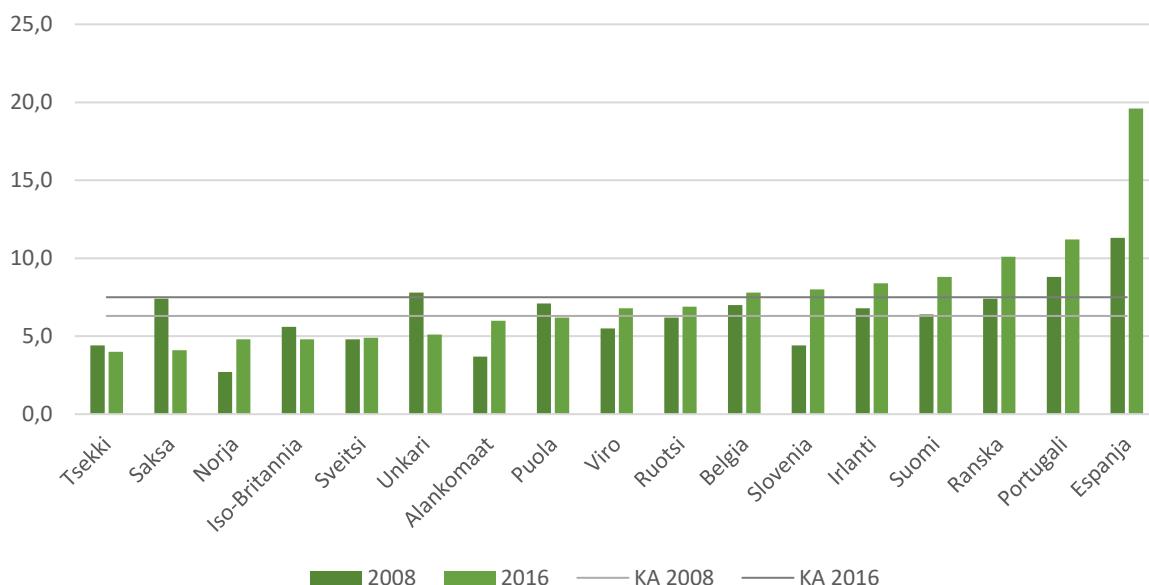

Kuvio 1. BKT:n muutos Euroopassa 2005–2018, prosenttia edellisvuodesta.
Lähde: OECD (2020)

Työttömyys

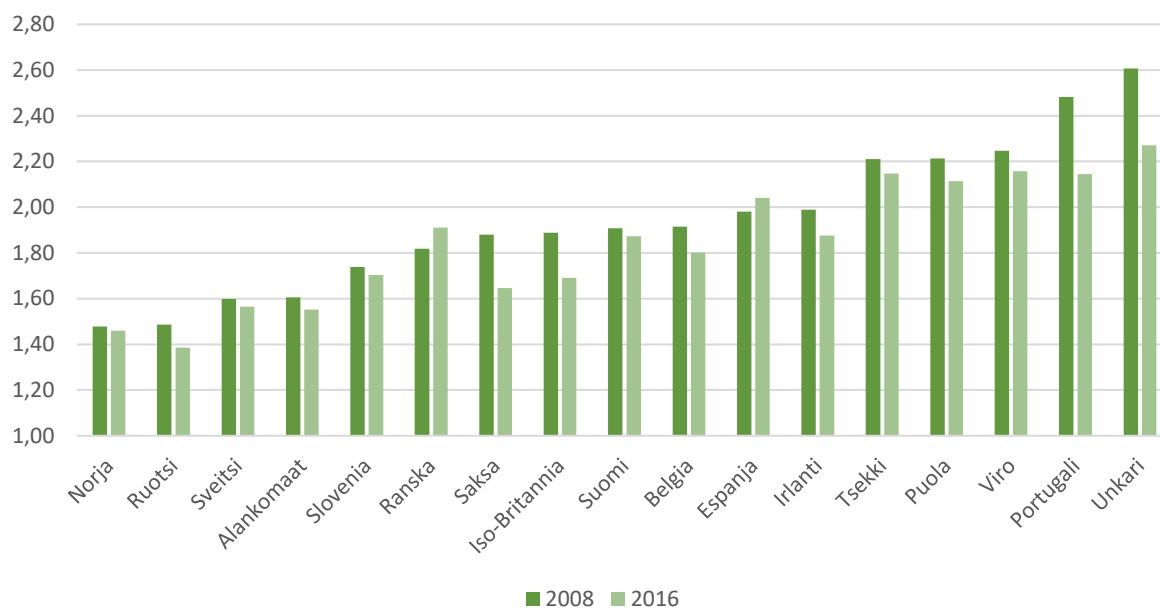
Työttömien osuus työvoimasta on toinen tunnusluku, jota käytän kuvaamaan yhteiskunnan taloudellista tilaa. Noususuhdanteeseen ja positiiviseen talouden kehitykseen liitetään korkea työllisyys, mutta työllisyys kuitenkin kasvaa BKT:ta hitaammin. Euroopan Unionissa työttömien osuus jopa laski hieman vuodesta 2007 vuoteen 2008, vaikka BKT:n kasvuvauhti hidastui (Eurostat, 2019). Kuviossa 2 on kuvattuna tarkasteltujen maiden työttömyysprosentit suhteessa aktiiviseen väestöön vuosilta 2008 ja 2016. BKT:n muutosta ja työttömien osuutta verratessa onkin selvää, että talouskasvu ei tarkoita välitöntä työttömyyden vähene mistä, sillä vaikka Euroopan BKT oli vuoteen 2016 tultaessa noussut jo monta vuotta peräkkäin, oli työttömyys silti suurimmassa osassa Eurooppaa yleisempää kuin vuonna 2008. Poikkeuksena tästä ovat Tšekki, Saksa, Iso-Britannia, Unkari ja Puola. Tšekin työttömyysprosentti oli molempina tarkasteltuina vuosina alle viisi prosenttia, kun taas Espanjassa vuonna 2016 työttömien osuus työvoimasta on noussut lähes kahteenkymmeneen prosenttiin

Kuvio 2. Työttömien osuus aktiivisesta väestöstä (%) valituissa Euroopan maissa 2008 ja 2016 (Sveitsin arvot vuosilta 2010 ja 2016). Lähde: Eurostat (2019).

Yleinen koettu taloudellinen ahdinko

Valtiossa koettua taloudellista ahdinkoa kuvaava muuttuja (kuvio 3) on aggregaattimuuttuja ESS-aineistossa olevasta ”näkemys kotitalouden toimeentulosta nykyisillä tuloilla” - muuttujasta (ks. tarkempi kuvaus aiemmin tässä luvussa). Käyttämäni analyysimenetelmän hierarkkisuus mahdollistaa yksilötason muuttujien aggregoimisen ryhmätasolle. Käytännössä tämä on toteutettu laskemalla muuttujan saama keskiarvo maittain ja antamalla sama arvo kaikille kyseisen maan havaintoyksikölle. Muuttujaa luodessa on käytetty neliportaista asteikkoa. Muuttuja on koodattu siten, että mikäli jokainen samassa maassa asuva olisi vastannut ”nykyisillä tuloilla elää mukavasti” olisi sen arvo 1 ja mikäli jokainen olisi vastannut ”Nykyisillä tuloilla on hyvin vaikea tulla toimeen” saisi muuttuja arvon 4. Suuremmat arvot kuvaavat siis laajempaa valtiossa koettua taloudellista ahdinkoa. Kuviosta havaitaan, että tässä tutkimuksessa mukana olevista seitsemästätoista maasta viidessätoista koettiin suurempaa taloudellista ahdinkoa vuonna 2008 kuin vuonna 2016. Tätä voi pitää yllättävänä, ottaen huomioon, että lähes kaikissa vertailun maissa työttömyys oli vuonna 2016 yleisempää kuin vuonna 2008.

Kuvio 3. Koettu taloudellinen ahdinko yhteiskunnassa 2008 ja 2016, suuremmat arvot viittaavat laajempaan ahdinkoon (Asteikko 1–4).

3.4. Hierarkkinen regressioanalyysi

Sosiaaliset ilmiöt eivät tapahdu tyhjiössä, vaan niiden muodostumiseen vaikuttaa aina ympäröivä (sosiaalinen) konteksti. Yksilön näkemys hyvinvointivaltiosta vaikuttakin yksilön ominaisuuksien ja kokemusten lisäksi se, millaisessa yhteiskunnassa tämä elää. Näin ollen sosiaalisten ilmiöiden kuvaaminen ja selittäminen vaatii käytetyltä analyysimenetelmältä kontekstuaalisuuden huomioimista ja sen oletuksen ohittamista, että yksittäiset havainnot olisivat toisistaan riippumattomia. Hierarkkinen monitasomallinnus mahdollistaa sellaisen asetelman luomisen, jossa yksilöitä tarkastellaan osana ryhmää ja jossa ryhmän sisäiset riippuvuudet sallitaan ja huomioidaan. (Malin, 2005). Hierarkkinen lineaarinen regressiomalli on perinteisen lineaarisen regressiomallin laajennus. Regressioanalyysi on sosiolitieteissä yleisesti käytetty menetelmä, joka mahdollistaa usean muuttujan vaikutuksen tarkastelun samanaikaisesti. Lineaarinen regressioanalyysi perustuu muuttujien väliselle lineaariselle yhteydelle. Käytännössä regressiomalli kuvaa miten x-muuttujat vaikuttavat y-muuttujan saamaan arvoon. (Nummenmaa, 2009, 308-10.)

Hierarkkinen regressioanalyysi perustuu yksilöiden lisäksi ryhmien väliseen vertailuun ja siihen olettamukseen, että tiettyyn ryhmään kuuluva altistuu sellaisille kontekstuaalisille tekijöille, joille toiseen ryhmään kuuluva ei altistu. Ryhmän sisällä havainnot oletetaan ainakin

osittain toisistaan riippuviksi. Tarkastelujen ryhmien tulee olla luonnollisia, ei aineiston perusteella keinotekoisesti luotuja. Selitettävän muuttujan vaihtelua selittäviä muuttujia on hierarkkisessa regressioanalyysissä vähintään kahdella tasolla: yksilö- ja ryhmätasolla. (Heck ym., 2010, 61.) Analyysimallia valitessani lähtöoletuksenani siis on, että eurooppalaisissa valtioissa on sellaisia yhteiskuntatason eroja, jotka vaikuttavat hyvinvointivaltionäkemyksen muodostumiseen erilaisiksi eri maissa. Käyttämäni analyysi rakentuu kolmelle tasolle; yksilö- ja yhteiskuntatasolle ja vielä vuositasolle. Yhteiskunnat ja kaksi ajallista pistettä ovat luonnollisia ryhmiä. Näin ollen hierarkkisen regressioanalyysin lähtöolettamukset täyttyvät.

Lineaarisen regressioanalyysin selitettävän muuttujan tulee olla jatkuva. Tarkasteluni kohteena on kaksi Likert-asteikollista muuttujaa. Menetelmäkirjallisuudessa keskustellaan siitä, voiko kategorisia muuttujia analysoida lineaarisilla menetelmillä. Hox (2010, 141) toteaa, että kun muuttujassa on vähintään viisi intervalliasteikollista kategoriaa ja se on normaalisti jakautunut, voidaan sitä käyttää jatkuvan muuttujan tavoin. Näin ollen myös selittävää muuttujaa koskeva oletus täyttyy. Selitettävien ja asteikollisten selittävien muuttujien väliset korrelaatiot on esitetty liitteessä 4.

Hierarkkisessa regressioanalyysissä parametrit estimoidaan useimmiten käyttäen *maximum likelihood* -menetelmää. Menetelmiä on kaksi erilaista (Full ja Restricted), mutta niiden välinen ero on varsinkin suurilla aineistoilla pieni (Heck ym., 2010, 18). Käytän analyysissäni REML-menetelmää (*Restricted Maximum Likelihood*), jota Hox suosittelee käyttämään, mikäli eroa menetelmien välillä ilmenee. (Hox ym., 2010, 39.) Lisäksi hierarkkisessa regressioanalyysissä voidaan vaikuttaa siihen, annetaanko regressiosuoran jyrkkyyden vaihdella eri ryhmissä (Ellonen, 2013). Käyttämäni analyysimalli määrittää saman regressiosuoran kaikille ryhmille (*fixed model*).

Aloitan hierarkkisen regressiomallin rakentamisen ns. nollamallista, jossa ei ole lainkaan selittäviä muuttujia, vaan ainoastaan vakiotermi sekä molempien tasojen virhetermit. Nollamallin avulla lasketaan mallin sisäkorrelaatio ja selvitetään muuttujan varianssin jakautumista yksilö- ja ryhmätasolla. Tässä tapauksessa siis selvitetään, kuinka suuri osa sosiaaliturvan taloudellisesta kannatusperustasta vaihtelee yksilötasolla ja kuinka suuri osa ryhmätasolla. Sisäkorrelaatio lasketaan jakamalla ryhmätason varianssi yksilö- ja ryhmätason varianssien summalla. Sisäkorrelaatio vaihtelee 0 ja 1 välillä siten, että 0 tarkoittaa että ryhmien sisällä havaintojen välillä ei ole lainkaan riippuvuutta. Vastaavasti sisäkorrelaation arvo 1 tarkoittaa, että ryhmät ovat täysin homogeenisiä ja havaintojen välillä vallitsee täydellinen

riippuvuus. (Malin, 2005.) Esimerkiksi 0.1 suuruinen sisäkorrelaatio tarkoittaisi, että vaste-muuttujan vaihtelusta 10 % ilmenee ryhmätasolla ja 90 % yksilötasolla.

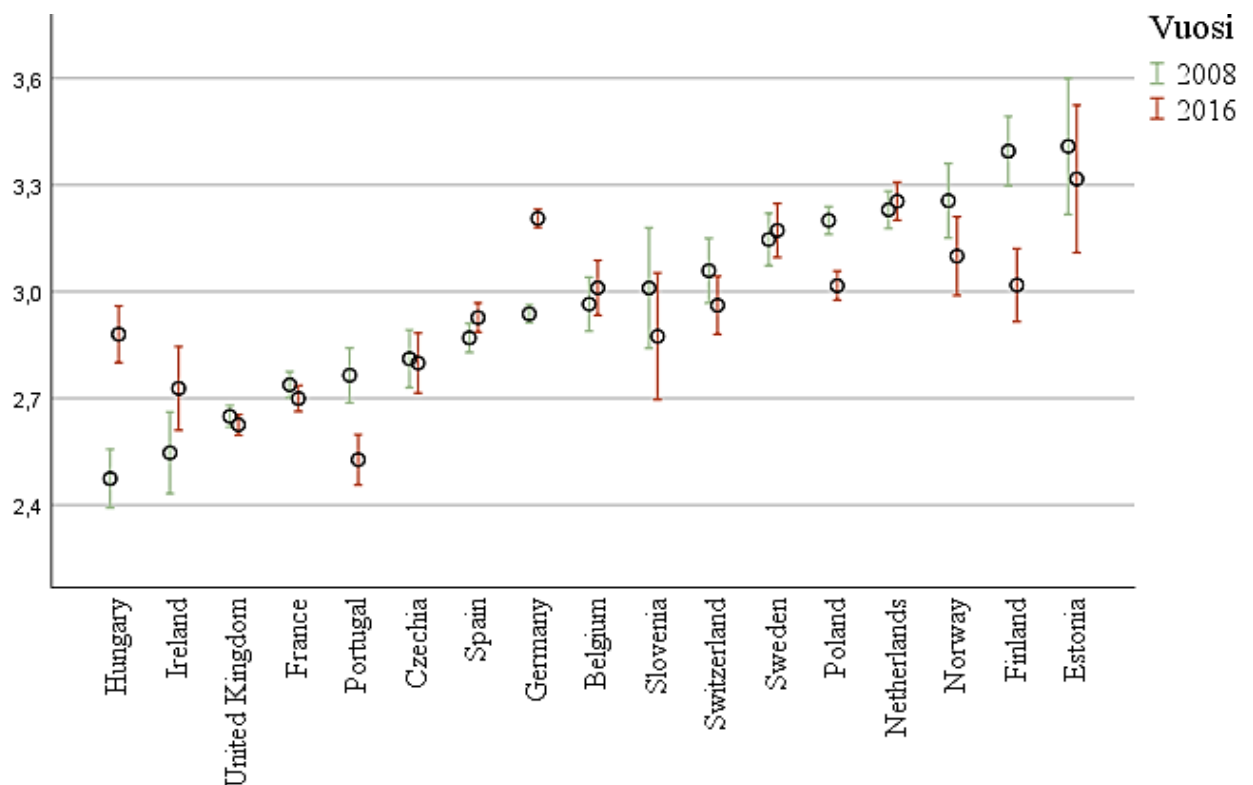
Nollamallin tarkastelun jälkeen lisään analyysiin ensin vuosimuuttujan ja sitten kaikki yksilötason muuttujat sekä vuosimuuttujan (malli 1). Malleissa B – D tuon analyysiin aina yhden ryhmätason muuttujan kerrallaan siten, että mallissa 1 käytetyt yksilötason muuttujat toimivat vakioivina tekijöinä. Tarkastelen jokaisen mallin avulla molempia hyvinvointivaltion taloudellista legitimizeettiä kuvaavaa muuttujaa. Testisuureista raportoidaan suorat regressio-kertoimet (b), sekä tilastollista merkitsevyyttä kuvaavat p -arvot. Lisäksi raportoidaan malleittain selitetty osuus yksilö- ja ryhmätason varianssista (R^2). Selitysosuudet lasketaan vertaamalla selitysosuuksia nollamallin selitysosuuksiin. Selitysosuudet lasketaan kaavalla (vari-anssi nollamallissa – varianssi laajennetussa mallissa) / varianssi nollamallissa (Heck ym. 2010, 75). Saatu arvo on vielä kerrottu sadalla, jotta luku kuvaa prosenttiosuutta selite-tystä varianssista.

Mallien analysoinnin päätteeksi tarkastelen vielä, mikä malleista kuvaa kaikkein parhaiten yhteyksiä selittävien muuttujien ja hyvinvointivaltion legitimizeetin välillä. Arviointi tapah-tuu vertaamalla mallien saamia -2 Log Likelihood -arvoja sekä mallien selityssasteita. Mitä pienempi -2LL arvo on, sitä paremmin malli sopii tarkastelussa olevan ilmiön kuvaamiseen (Ellonen, 2013). Tämän lisäksi tarkastellaan myös mallien sisäkorrelaatioita sekä sitä, kuinka suuren osan vaihtelusta mikäkin malli selittää.

Aineisto on analyysiä varten painotettu ESS aineiston *design weight*- ja *population size weight* -painomuuttujilla. Painomuuttujien käyttö korjaa aineiston otanta-asetelmaa siten, että se vastaa valtioiden todellista populaatiota ja toisaalta suhteuttaa valtioiden koot toden-mukaisesti (ESS - Weighting European Social Survey Data 2014). Painokertoimien käytön vuoksi aineiston on esitelty käyttäen prosenttiosuuksia ja keskiarvoja. Kaikki esitetyt luku-määräiset osuudet ovat painottamattomia arvoja.

4. HYVINVOINTIVALTION TALOUDELLINEN KANNATUSPERUSTA

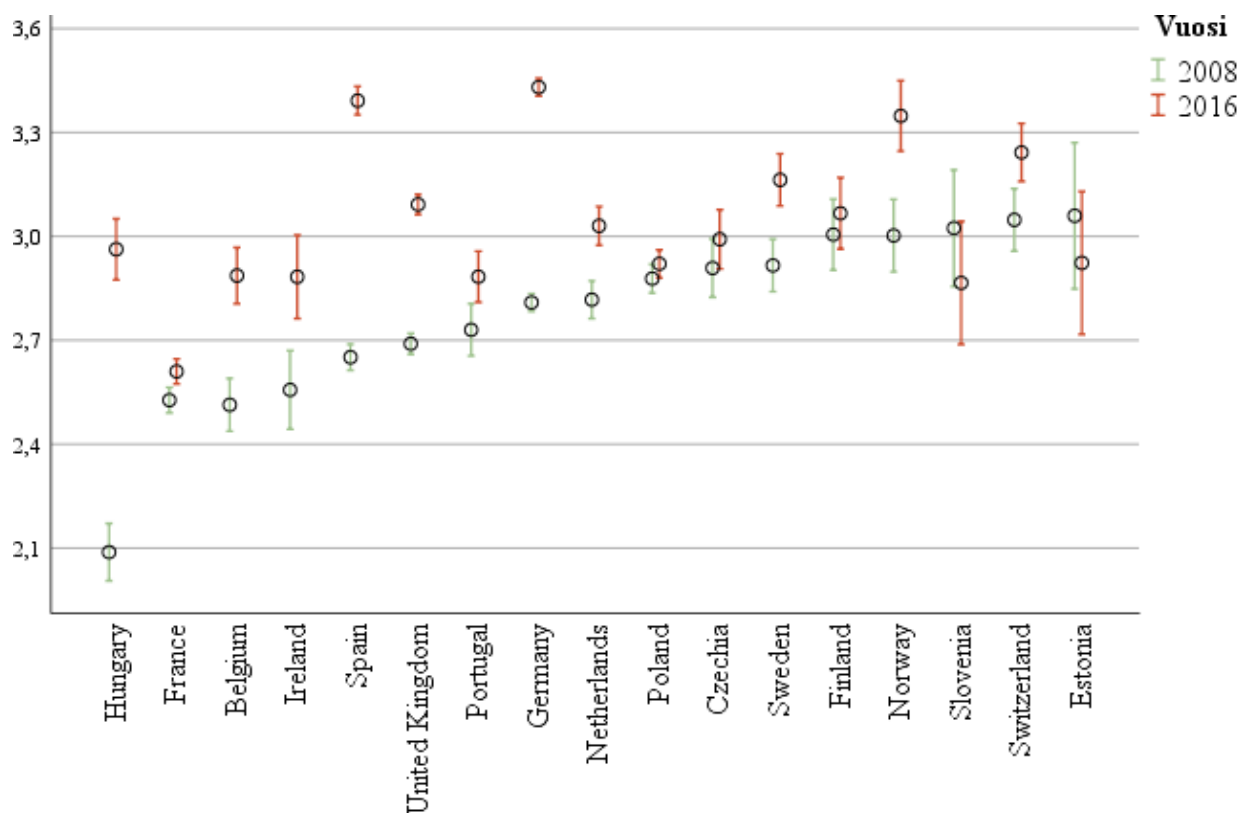
Vaikka hyvinvointivaltion yleinen kannatus eurooppalaisten keskuudessa on vahva (Svallfors 2012a, 222), on näkemys hyvinvointivaltion taloudellisista vaikutuksista kriittinen (Taulukot 5 ja 6). Tarkastelen seuraavaksi hyvinvointivaltion taloudellista legitimitettiä yleisellä tasolla käyttäen hyväksi maakohtaisia keskiarvoja. Lisäksi luottamusvälitarkastelu antaa osviittaa tarkempaan analyysiin siitä, onko mielipiteissä tapahtunut muutosta tarkasteluajankohtien välillä. Seuraavassa alaluvussa siirryn tarkempiin analyysihin käyttäen hierarkkista regressiomallia. Regressiomalleja tarkastelevat alaluvut 4.2. ja 4.3. rakentuvat niin, että esittelen alaluvun aluksi regressiomallin tulokset ja tämän jälkeen vertaan tuloksia aiemmassa tutkimuksessa esitettyihin tuloksiin.

Kuvio 4. Keskiarvot väitteelle ”Sosiaalietuudet ja -palvelut: Kuormittavat kansantaloutta liikaa”. Keskiarvot ja 95 % luottamusvälit maittain vuosina 2008 ja 2016. Korkeammat arvot viittaavat korkeampaan kannatukseen.

Tarkasteltujen väittämien maakohtaiset keskiarvot ja luottamusvälit on kuvattu kuvioissa 4 ja 5. Aiemmin mainittu yleisten hyvinvointivaltioasenteiden stabiilius on havaittavissa myös kuvion 4 keskiarvoista. Kysymys siitä, kuormittaako sosiaaliturva liikaa kansantaloutta, on yleisluontoinen ja näkemykset tästä ovat pysyneet melko samoina vuodesta 2008 vuoteen 2016, huolimatta Eurooppaa ja sen hyvinvointivaltioita koetelleesta talouskriisistä.

Tarkastelluista valtioista noin puolet sijoittuu alle asteikon puolivälin molempina tarkasteluvuosina. Vuonna 2008 kriittisimmät asenteet olivat Unkarissa ja vuonna 2016 Portugalissa. Virossa näkemykset ovat positiivisimmat sekä vuonna 2008 että 2016. Näkemys kuormasta taloudelle on tarkasteluvälillä muuttunut negatiivisemmaksi Portugalissa, Puolassa ja Suomessa. Selkeä positiivinen muutos näkemyksissä on tapahtunut Unkarissa ja Saksassa. Luottamusvälit kuviossa 4 ovat lähes kaikissa maissa lyhyet, mikä viittaa maiden sisällä melko yhtenäisiin näkemyksiin. Lisääntyvää polarisaatiota ei luottamusvälien perusteella ole tapahtunut, vaan muutokset kannatusperustassa vaikuttavat tapahtuneen jokseenkin yhtenäisesti maiden sisällä.

Kuvio 5. Keskiarvot väitteelle ”Sosiaalietuudet ja -palvelut: Aiheuttavat yrityksille liian korkeita kustannuksia veroina ja maksuina”. Keskiarvot ja 95 % luottamusvälit maittain vuosina 2008 ja 2016. Korkeammat arvot viittaavat korkeampaan kannatukseen.

Kuvio 5 kuvaa maakohtaisia keskiarvoja ja luottamusvälejä väitteeseen siitä, onko sosiaaliturva liian kallis yrityksille. Vuonna 2008 yhdessätoista vertailun maista näkemykset sosiaaliturvan kalleudesta olivat selkeästi kriittisempiä kuin vuonna 2016. Vain kahdessa valtiossa, Sloveniassa ja Virossa, keskiarvot ovat muuttuneet negatiivisemmaksi, mutta koska keskiarvojen luottamusvälit ovat päällekkäiset, ei muutos ole yleistettävissä. Vaikka näkemykset ovat kesimäärin muuttuneet positiivisemmaksi, ollaan sosiaaliturvan kustannuksista yrityksille kriittisiä myös vuonna 2016. Kuten kuviossa 4, myös kuviossa 5 noin puolet valtioista sijoittuu asteikon puolenvälin alapuolelle myös vuonna 2016.

Kaikkein kriittisimmät näkemykset olivat vuonna 2008 Unkarissa ja 2016 Ranskassa. Positiivisimmin puolestaan suhtauduttiin Virossa (2008) ja Saksassa (2016). Verrattessa kuvioita 4 ja 5 havaitaan myös, että Espanjassa ja Iso-Britanniassa ei juurikaan tapahtunut muutosta näkemyksissä sosiaaliturvan kalleudesta taloudelle yleensä, mutta näkemyksissä kalleudesta yrityksille havaitaan suurehko muutos positiiviseen. Samoin Saksa ja Unkari nousevat kuviossa 6 esiin valtioina, joissa on tapahtunut selkeä muutos positiiviseen. Verrattuna Espanjaan ja Iso-Britanniaan Saksassa ja Unkarissa on havaittavissa muutos myös kuviossa 5, mutta kuvion 6 muutos on suurempi.

4.1. Nollamalli ja mittausajankohdan vaikutus

Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että hyvinvointivaltion kannatusperustan rakenteellisesta vaihtelusta vain pieni osa tapahtuu maiden välillä ja merkittävämmät selitykset löytyvät yksilöiden välisistä vaiheluista (Svallfors, 2012a, 227). Tämä on havaittavissa myös tässä käytetyssä aineistossa. Nollamallin sisäkorrelaatio muuttujalle ”sosiaaliturva kuormittaa kansantaloutta liikaa” on 0,045 (ei esitettyinä), eli varianssista 4,5 % selittyy maiden välisellä vaihtelulla. Muuttujan ”sosiaaliturva kuormittaa yrityksiä liikaa” sisäkorrelaatio on 0,041, mikä tarkoittaa, että vaihtelusta 4 % tapahtuu maiden välillä ja 96 % yksilöiden välillä. Euroopan maat ovat siis keskenään melko samanlaisia suhteessa hyvinvointivaltion taloudelliseen kannatusperustaan, ja vaihtelua on lähinnä yksilötasolla. Tämä oli havaittavissa jo kuvioista 5 ja 6, joissa maiden keskiarvot sijoittuvat kaikki melko suppealle vaihteluvälille.

Vielä ennen yksilötason tarkasteluja olen kiinnostunut siitä, mikä on pelkän mittausajankohdan yhteys taloudellisen kannatusperustan tasoon. Vuosi 2016 on positiivisessa yhteydessä molempiin muuttujiin. Yhteys on vahvempi muuttujan ”sosiaaliturva on liian kallis

yrityksille” ($b = ,390$; $p = ,000$), kuin ”sosiaaliturva on liian kallis kansantaloudelle” ($b = ,045$; $p = ,000$) kohdalla. Sekä suorista jakaumista että keskiarvokuvioista havaittu kannatusperustan tason muuttuminen positiivisemmaksi mittausajankohtien välillä vahvistuu.

4.2. Yksilötason tekijöiden vaikutus taloudelliseen kannatusperustaan

Yksilön intressejä painottavien teorioiden mukaan hyvinvointivaltion kannatusperustaan vaikuttaa ennen kaikkea yksilön oma mahdollisuus hyötyä hyvinvointivaltiosta. Mallissa 1A (Taulukko 4) tarkastellaan yksilötason selittävien tekijöiden yhteyttä yleiseen taloudelliseen kannatusperustaan ja mallissa 2A yhteyttä näkemyksistä sosiaaliturvan kalleudesta yrityksille. Yksilötason tekijöistä tärkeimmäksi selittäjäksi nousee sosioekonominen asema, ja tämän lisäksi tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä löydetään toimeentulovaikeuksien, työmarkkina-aseman, ideologisen orientaation sekä mittausajankohdan ja selitettävien muuttujien väliltä. Sukupuolella ja iällä ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä sosiaaliturvan taloudelliseen kannatusperustaan, kun muut yksilötason selittäjät vakioidaan.

Ideologisen orientaation ja molempien selitettävien muuttujien välillä havaitaan tilastollisesti merkitsevä yhteys (1A: $b = -,103$; $p = ,000$; 2A: $b = -,111$; $p = ,000$). Negatiivinen estimaatti tarkoittaa, että oikeammalle itsensä ideologiajanalla sijoittavat ovat kriittisempiä sosiaaliturvan aiheuttamia kustannuksia kohtaan. Samoin toimeentulovaikeudet ovat tilastollisesti merkitsevässä positiivisessa yhteydessä selitettävään muuttujaan mallissa 1A ($b = ,052$; $p = ,000$). Positiivinen yhteys havaitaan myös toimeentulovaikeuksien ja selitettävän muuttujan välillä mallissa 2A ($b = ,035$; $p = ,013$), mutta tämä yhteys ei ole tilastollisesti merkitsevä. Mittaushetkellä koetut toimeentulovaikeudet ovat siis yhteydessä positiivisempaan näkemykseen sosiaaliturvan taloudellisista kustannuksista yhteiskunnalle yleisesti, mutta sillä ei ole vaikutusta näkemykseen siitä, onko sosiaaliturva liian kallis yrityksille.

Seuraavaksi malleissa tarkastellaan työmarkkina-aseman yhteyttä sosiaaliturvan taloudelliseen kannatusperustaan. Työssäkäyvät toimivat muuttujan referenssiryhmänä. Eläkkeellä olevien näkemykset eivät eroa työssä olevien näkemyksistä (1A: $b = ,030$; $p = ,080$; 2A: $b = ,035$; $p = ,124$) kummankaan muuttujan kohdalla. Työttömyys sekä opiskelu tai muuten työvoiman ulkopuolella oleminen ovat puolestaan yhteydessä työssä olevia positiivisempaan näkemykseen sosiaaliturvan aiheuttamista kustannuksista. Voimakkain estimaatti työmarkkina-aseman ja selitettävien muuttujien välillä on opiskelijoilla (1A: $b = ,156$; $p = ,000$; 2A:

$b = ,147; p = ,000$). Samoin työvoiman ulkopuolella oleminen on positiivisessa yhteydessä selitettävään muuttujaan mallissa 1A ($b = ,101; p = ,000$), mutta työssä olevista poikkeavaa yhteyttä ei havaita mallissa 2A ($b = ,012; p = 0,460$).

Taulukko 4. Hierarkkinen regressioanalyysi: sosiaaliturvan kalleus taloudelle ja yksilötason selittävät muuttujat. Standardoimattomat regressiokertoimet (b) ja 95 % luottamusvälit.

		Sosiaaliturva: liian kallis kansantaloudelle <i>Malli 1A</i>		Sosiaaliturva: liian kallis yrityksille <i>Malli 2A</i>	
		<i>b</i>	95 % luottamusväli	<i>b</i>	95 % luottamusväli
Nainen		,016	(-,004; ,36)	-,022	(-,042; -,002)
Ikä		-,000	(-,001; ,000)	-,001	(-,002; -,000)
Ideologinen orientaatio		-,103 ***	(-,108; -,098)	-,111 ***	(-,115; -,106)
Toimeentulovaikeuksia		,052 ***	(,024; ,080)	,035	(,007; ,063)
Työmarkkina-asema					
Työssä (<i>ref.</i>)					
Työtön		,056 *	(,012; ,101)	,065 **	(,021; ,110)
Eläkeläinen		,030	(-,003; ,065)	,027	(-,007; ,062)
Opiskelija		,156 ***	(,104; ,209)	,147 ***	(,095; ,200)
Työvoiman ulkopuolella		,101 ***	(,068; ,133)	,012	(-,020; ,044)
Sosioekonominen asema					
Työntekijät (<i>ref.</i>)					
Ylemmät asiantuntijat		,192 ***	(,166; ,219)	,191 ***	(,163; ,217)
Alemmat asiantuntijat		,110 ***	(,083; ,137)	,180 ***	(,153; ,207)
Pienyrittäjät		-,078 ***	(-,112; -,046)	-,186 ***	(-,219; -,153)
Ei luokkaa		,009	(-,050; ,067)	,027	(-,032; ,085)
Vuosi 2016		,041 ***	(,021; ,061)	,377 ***	(,357; ,397)
Vakio		3,31 ***	(3,162; 3,450)	3,224 ***	(3,093; 3,357)
- 2LL		121 418,4		119 556,8	
Yksilötason varianssi (resid.)		1,036		1,025	
Ryhmitason varianssi		0,053		0,040	
R ² yksilötaso (%)		5,04		9,26	
R ² ryhmätaso (%)		-3,92		17,28	
Sisäkorrelaatio (%)		4,9		3,8	

Selitettävä muuttuja: 1 = samaa mieltä; 5 = eri mieltä

Ideologinen orientaatio: 0 = vasemmisto; 10 = oikeisto

*** $p < ,000$; ** $p < ,005$; * $p < ,01$

Sosioekonomista asemaa kuvaavassa muuttujassa vahvimman estimaatin saavat molemmissa malleissa ylemmät asiantuntijat. Työntekijäluokka toimii referenssiryhmänä. Työntekijöihin verrattuna kuuluminen ylempään asiantuntijaluokkaan on positiivisessa, tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä molempiin selitettäviin muuttujiin (1A: $b = ,192; p = ,000$; 2A: $b = ,191; p = ,000$). Samoin alemman asiantuntijaluokan ja selitettävien muuttujien

välillä on positiivinen tilastollisesti merkitsevä yhteys molempiin selitettäviin muuttujiin (1A: $b = ,110$; $p = ,000$; 2A: $b = ,180$; $p = ,000$). Työntekijät suhtautuvat siis kriittisemmin sosiaaliturvan kustannuksiin sekä yhteiskunnalle yleensä että yrityksille. Ne, joille ei ollut mahdollista määritellä luokkaa eivät eroa työntekijöistä kummassakaan mallissa (1A: $b = ,009$; $p = ,769$; 2A: $b = ,027$; $p = ,372$). Pienyrittäjyys sen sijaan on yhteydessä kriittisempään näkemykseen sosiaaliturvan kustannuksista (1A: $b = -,078$; $p = ,000$; 2A: $b = -,186$; $p = ,000$). Eri ryhmien suhteet malleissa 1A ja 2A ovat yhteneväiset, lukuun ottamatta pienyrittäjiä. Negatiivinen yhteys pienyrittäjyyden ja näkemyksen sosiaaliturvan yrityksille aiheuttamien kustannusten välillä on voimakkaampi, kuin se on yleiseen taloudelliseen kestävyYTEEN.

Yksilötason selittäjien lisääminen malleihin ei juurikaan muuta mittausajankohdan yhteyttä selitettäviin muuttujiin. Kuten pelkässä vuosimuuttujia tarkastelleessa mallissa, vuoden 2016 yhteys selitettävään muuttujaan on voimakkaampi mallissa 2A ($b = ,377$; $p = ,000$) kuin mallissa 1A ($b = ,041$; $p = ,000$). Molemmat yhteydet ovat tilastollisesti merkitseviä. Yksilötason tekijöiden vakioimien ei siis muuta sitä, että vuonna 2016 suhtautuminen sosiaaliturvan kustannuksiin oli positiivisempaa kuin vuonna 2008.

Perustuen -2 Log Likelihood -arvoon, a- malli soveltuu paremmin muuttujan ”sosiaaliturva on liian kallis yrityksille” tarkasteluun. Myös varianssien tarkastelu viittaa mallin selittävän paremmin suhtautumista kuormaan yrityksille. Malli 2A selittää 9,26 % yksilöiden välisestä vaihtelusta ja malli 1A 5,04 %. Valtaosa yksilöiden välisestä vaihtelusta jää kuitenkin selittämättä.

Mallien 1A ja 2A tulokset ovat suurimmaksi osaksi yhteneväinen aiemman tutkimuksen kanssa. Vasemmistoon samaistuminen ja positiivisempi suhtautuminen hyvinvointivaltioon ja vastaavasti oikeistoon samaistuminen ja negatiivisempi suhtautuminen on havaittu useissa tutkimuksissa (esim. Jæger, 2006b; Van Oorschot & Meuleman, 2012). Ideologian työttömyyttä tai toimeentulovaikeuksia voimakkaampaa yhteyttä selitettäviin muuttujiin voi pitää jokseenkin yllättävinä, sillä henkilökohtaisten intressien yhteyden hyvinvointivaltioasenteisiin on useissa tutkimuksissa havaittu olevan ideologiaa voimakkaampia (Svallfors, 2013).

Positiivinen yhteys koettujen toimeentulovaikeuksien ja positiivisemmän näkemyksen sosiaaliturvan kustannuksista yhteiskunnalle, on linjassa Blekesaunen (2007 & 2013) tutkimusten kanssa, jossa koettu taloudellinen ahdinko on yhteydessä positiivisempaan suhtautumiseen hyvinvointivaltiota kohtaan. Kotitalouden tulojen riittämättömyys on

todennäköisempää pienituloisissa talouksissa, joten voi olla, että toimeentulovaikkeitä kokevat ovat myös sosiaaliturvan vastaanottajia tai toivoisivat valtion tukevan heitä taloudellisesti. Sosiaaliturvan käyttäjien on aiemmassa tutkimuksessa todettu olevan suopeampia sosiaaliturvaa kohtaan, koska he tarvitsevat hyvinvointivaltiota arjesta selviytyäkseen (Jæger, 2006a).

Työttömyyden yhteys näkemykseen sosiaaliturvan kalleudesta erosi työllisten näkemyksestä, mutta eroa ilmaisevan estimaatin heikkoutta pitää jokseenkin yllättävänä. Aiemmassa tutkimuksessa työttömyyden ja hyvinvointivaltion kannatuksen välillä on löydetty selkeä intresseihin viittaava yhteys (Blekesaune, 2007; Kuivalainen & Erola, 2017; Naumann ym., 2016). Blekesaunen (2007) tutkimuksessa lisäksi havaittiin, että työttömyys oli taloudellista ahdinkoa voimakkaammassa yhteydessä uudelleenjaon ja laajan valtion vastuun vaateeseen. Työttömien ajatellaan tukevan hyvinvointivaltiota, koska he hyötyvät siitä. Opiskelijoiden saama voimakas positiivinen estimaatti on aiemman tutkimuksen valossa jokseenkin yllättävä. Esimerkiksi Jæger (2006a) ei havainnut eroa opiskelijoiden ja työssä olevien välillä suhteessa uudelleenjaon kannatukseen. Eläkeläisten näkemysten on aiemmissakin tutkimuksissa havaittu olevan yhteneväisiä työntekijäryhmän kanssa (Jæger, 2006a).

Pienyrittäjien kriittinen suhtautuminen on linjassa intressihypoteesin kanssa. Varsinkin yritysten kohtaamat maksut ja verot, joita 2-mallit tarkastelevat, koskettavat suoraan pienyrittäjien toimeentuloa, mikä tässä realisoituu kriittisempänä näkemyksenä. Työntekijöiden ja asiantuntijaluokkien suhtautuminen sen sijaan ei anna tukea intressihypoteesille. Työntekijät, joiden on perinteisesti ajateltu olevan hyvinvointivaltion ydinkannattajaryhmää (Blekesaune, 2007) suhtautuvat tässä pienyrittäjien jälkeen kriittisimmin sosiaaliturvan kustannuksiin taloudelle. Korkean sosioekonomisen aseman on nähty olevan yhteydessä kriittisempään hyvinvointivaltioasenteeseen, koska tiivis kiinnittyminen työmarkkinoille vähentää hyvinvointivaltion välitöntä tarvetta (Jæger, 2006a), mutta tämän tutkimuksen tulokset viittaavat asiantuntijoiden muita positiivisempaan asenteeseen.

Kuitenkin tässä analyysissä havaittua vastaava yhteys sosioekonomisen aseman ja hyvinvointivaltion näkemysten välillä on löydetty aiemmasta tutkimuksesta. Kuivalaisen ja Erolan (2017) tutkimuksessa asiantuntijaluokat suhtautuivat kaikkein positiivisimmin työttömiin ja pienyrittäjiin kaikkein negatiivisimmin, työntekijäluokan sijoituessa näiden väliin. Samoin Ervasti (2001) on löytänyt yhteyden korkeamman sosioekonomisen aseman ja hyvinvointivaltion vahvemman kannatuksen välillä. Asiantuntijaluokan positiivisempi näkemys

sosiaaliturvan kustannuksista on linjassa myös tutkimusten kanssa, jotka ovat tarkastelleet kannatusperustan moniulotteisuutta. Näissä tutkimuksissa on saatu viitteitä siitä, että vaikka matalamman sosioekonomisen aseman omaavat kannattaisivat uudelleenjakoa tai hyvinvointivaltiota yleisesti muita enemmän, niin korkeammin koulutetut ja korkeammassa työmarkkina asemassa olevat suhtautuvat hyvinvointivaltion tuottamiin seurauksiin (*outcomes*) muita positiivisemmin. (Roosma ym., 2014.) Joissakin tutkimuksissa on myös havaittu, että asiantuntijoiden positiivisempi näkemys katoaa, kun analyysiin lisätään arvomuuttujia. Tämä viittaisi siihen, että perimmäinen syy voimakkaampaan hyvinvointivaltion kannatukseen olisivat asiantuntija luokan muista poikkeavat arvot, ei niinkään hyötynäkökulma. (Svallfors, 2013; van Oorschot, 2010.)

4.3. Yhteiskuntatason tekijöiden vaikutus taloudelliseen kannatusperustaan

Vaikka sekä aiemmassa tutkimuksessa että tässä tehdyissä alustavissa analyyseissä on todettu yksilötason tekijöiden selittävän asenteita hyvinvointivaltiota kohtaan paremmin, kuin kontekstitalon selittäjien (Dallinger, 2010), on niiden tarkastelu tärkeää yhteiskuntien välisen erojen ymmärtämiseksi. Taulukossa 5 on kuvattuna hierarkkisen regressioanalyysin tulokset, kun kaikki malleissa 1A ja 2A mukana olleet yksilötason muuttujat on vakioitu ja malliin lisätään aina yksi ryhmätason selittäjä kerrallaan. Analyysin mukaan yhteiskuntatason tekijöiden kontrollointi ei juuri vaikuta sosiaaliturvan taloudellisen kannatusperustan sosiaaliseen rakenteeseen. Yksilötason muuttujissa ei siis juurikaan havaita muutoksia, vaikka analyysiin lisätään ryhmätason muuttujia.

Ensimmäisenä malleissa 1B ja 2B analyysiin lisätään yhteiskunnan työttömyysastetta kuvaava muuttuja. Mallissa 1B työttömyysprosentti on negatiivisessa, tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä ($b = -,017$; $p = ,000$) selitettävään muuttujaan, eli tosin sanoen, mitä pienempi on työttömien osuus työvoimasta, sitä positiivisemmin sosiaaliturvan aiheuttamiin kustannuksiin taloudelle suhtaudutaan. Sen sijaan mallissa 2B työttömyyden tason ja selitettävän muuttujan välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ($b = -,003$; $p = ,515$). Työttömyyden taso yhteiskunnassa ei siis ole yhteydessä näkemyksiin siitä, onko sosiaaliturva liian kallis yrityksille. Työttömyyden lisääminen malliin vahvistaa mittausajankohdan positiivista yhteyttä näkemyksiin sosiaaliturvan kalleudesta yhteiskunnalle. Mallissa 1A vuosiestimaatin suuruus oli 0,041, kun taas mallissa 1B se on 0,051 ($p = ,000$).

Taulukko 5. Hierarkkinen regressioanalyysi: sosiaaliturvan kalleus taloudelle, yksilö- ja ryhmätason selittävät muuttujat. Standardoimattomat regressio-kertoimet (*b*) ja 95 % luottamusvälit.

	Sosiaaliturva: liian kallis kansantaloudelle			Sosiaaliturva: liian kallis yrityksille		
	<i>Malli 1B</i>	<i>Malli 1C</i>	<i>Malli 1D</i>	<i>Malli 2B</i>	<i>Malli 2C</i>	<i>Malli 2D</i>
Yksilötason selittäjät						
Ideologinen orientaatio	-,103 *** (-,107; -,098)	-,103 *** (-,107; -,098)	-,102 *** (-,107; -,098)	-,111 *** (-,116; -,106)	-,110 *** (-,115; -,106)	-,110 *** (-,115; -,105)
Toimeentulovaikeuksia	,055 *** (.027; ,083)	,051 *** (.023; ,079)	,057 *** (.029; ,085)	,036 (.008; ,064)	,033 (.005; ,061)	,043 ** (.015; ,071)
Työmarkkina-asema						
Työssä (<i>ref.</i>)						
Työtön	,062 * (.018; ,106)	,067 (.012; ,101)	,062 ** (.017; ,106)	,066 * (.022; ,111)	,067 ** (.022; ,111)	,072 ** (.028; ,116)
Eläkeläinen	,030 (-,005; ,064)	,031 (-,003; ,066)	,032 (-,003; ,066)	,027 (-,008; ,062)	,028 (-,001; ,063)	,028 (-,001; ,063)
Opiskelija	,163 *** (.110; ,216)	,156 *** (.103; ,208)	,161 *** (.109; ,214)	,148 *** (.096; ,201)	,145 *** (.092; ,197)	,154 *** (.101; ,207)
Työvoiman ulkopuolella	,101 *** (.069; ,133)	,101 *** (.069; ,133)	,101 *** (.069; ,133)	,012 (-,020; ,044)	,013 (-,020; ,045)	,012 (-,020; ,045)
Sosioekonominen asema						
Työntekijät (<i>ref.</i>)						
Ylemmät asiantuntijat	,193 *** (.166; ,220)	,192 *** (.165; ,219)	,193 *** (.166; ,220)	,191 *** (.164; ,217)	,187 *** (-,220; -,154)	,191 *** (.164; ,218)
Alemmat asiantuntijat	,110 *** (.083; ,137)	,107 *** (.080; ,134)	,108 *** (.081; ,135)	,180 *** (.153; ,207)	,172 *** (.145; ,198)	,177 *** (.150; ,204)
Pienyrittäjät	-,079 *** (-,112; -,046)	-,079 *** (-,112; -,046)	-,079 *** (-,112; -,046)	-,186 *** (-,219; -,153)	-,189 *** (.162; ,215)	-,187 *** (-,220; -,154)
Ei luokkaa	,007 (-,052; ,065)	,008 (-,050; ,067)	,006 (-,052; ,064)	,026 (-,032; ,085)	,026 (-,033; ,084)	,022 (-,037; ,081)
Ryhmätason selittäjät						
Työttömyys	-,017 *** (-,022; -,011)			-,003 (-,001; ,003)		
BKT muutos		,054 *** (.034; ,074)			,146 *** (.126; ,166)	
Taloudellinen ahdinko			-,473 *** (-,610; -,337)			-,655 *** (-,792; -,517)
Vuosi 2016	,051 *** (.031; ,071)	-,015 (-,044; ,013)	-,008 (-,032; ,016)	,378 *** (.359; ,399)	,224 *** (.160; ,253)	,310 *** (.285; ,334)
Vakio	3,419 *** (3,274; 3,566)	3,252 *** (3,116; 3,388)	4,235 *** (3,943; 4,528)	3,241 *** (3,106; 3,377)	3,065 *** (2,926; 3,204)	4,500 *** (4,206; 4,801)
- 2LL	121 393,8	121 397,3	121 376,3	119 565,9	119 373,4	119 472,8
Yksilötason varianssi (resid.)	1,035	1,035	1,035	1,025	1,020	1,023
Ryhmätason varianssi	0,048	0,042	0,037	0,040	0,040	0,042
R ² Yksilötaso (%)	5,11	5,10	5,13	9,26	9,72	9,45
R ² ryhmätaso (%)	6,54	16,93	27,82	17,15	16,84	13,48
Sisäkorrelaatio (%)	4,4	3,9	3,4	3,7	3,8	3,9

Selitettävä muuttuja: 1 = samaa mieltä; 5 = eri mieltä. Ideologinen orientaatio: 0 = vasemmisto; 10 = oikeisto.

Ikä ja sukupuoli on kaikissa malleissa vakioituna.

*** $p < .000$; ** $p < .005$; * $p < .01$

Seuraavissa malleissa 1C ja 2C analyysiin lisätään bruttokansantuotteen prosentuaalinen muutos edellisvuodesta eli talouskasvu. BKT:n muutoksen yhteys selitettävään muuttujaan mallissa 1C on positiivinen ($b = ,054$; $p = ,000$), mikä tarkoittaa, että mitä nopeammin valtion BKT kasvaa, sitä vähemmän kriittisiä sosiaaliturvan kustannuksia kohtaan ollaan. Kun BKT:n muutos otetaan analyysiin mukaan, katoaa vuosiestimaatin tilastollinen merkitsevyys. Vuosiestimaatti muuttuu mallissa 1C negatiiviseksi ja menettää tilastollisen merkitsevyyden ($b = -,015$; $p = ,291$). Vastaava, mutta voimakkaampi yhteys on BKT:n muutoksen ja näkemysten sosiaaliturvan kustannuksista yrityksille välillä ($b = ,146$; $p = ,000$). BKT:n vaihtelu selittää myös osan muutoksesta näkemyksestä kestävyydestä yrityksille, sillä mallin 1C tavoin 2C:ssä vuosiestimaatti on pienempi ($b = ,224$; $p = ,000$) kun BKT:n muutos tuodaan mukaan analyysiin.

Yksilötasolta ryhmätasolle aggregoidun ”taloudellinen ahdinko” -muuttujan ja hyvinvointivaltion taloudellisen legitimitetin yhteydet on kuvattu malleissa 1D ja 2D. Muuttujan estimaatit ovat analyysin muihin estimaatteihin verrattuna suuria (1D: $b = -,473$; $p = ,000$; 2d: $b = -,655$ $p = ,000$). Molempien väitteiden kohdalla muuttuja on negatiivisessa tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä näkemykseen sosiaaliturvan kustannuksista.

Voimakkaampi yhteys on suhteessa sosiaaliturvan kustannuksiin yrityksille. Toisin sanoen, mitä enemmän taloudellista ahdinkoa yhteiskunnassa koetaan, sitä kriittisemmin kustannuksiin suhtaudutaan. BKT:n muutosta kuvanneen muuttujan tavoin, kun yleistä taloudellista ahdinkoa kuvaava muuttuja lisätään analyysiin, pienenee mittausajankohdan saama estimaatti. Mallissa 1D vuosiestimaatti muuttuu negatiiviseksi, eikä se ole enää tilastollisesti merkitsevä ($b = -,008$; $p = ,525$). Samoin mallissa 2D vuosiestimaatti pienenee, mutta se säilyttää tilastollisen merkitsevyytensä ($b = ,310$; $p = ,000$). Yhteyttä mittausajankohdan ja näkemyksen sosiaaliturvan kalleudesta yhteiskunnille välillä ei siis havaita silloin, kun yhteiskunnassa koettu taloudellinen ahdinko otetaan huomioon. Mallissa 2D yksilötason muuttuja ”toimeentulovaikeuksia” tulee tilastollisesti merkitseväksi. Kun siis yhteiskunnassa yleisesti koettua taloudellista ahdinkoa kontrolloidaan mallissa, muuttuu yksilön kokema taloudellinen ahdinko merkitseväksi siten, että koettu ahdinko on yhteydessä positiivisempaan näkemykseen sosiaaliturvan kustannuksista yrityksille.

Näkemyksen sosiaaliturvan taloudellisesta kuormasta kansantaloudelle muodostumista kuvaa parhaiten malli 1D, jossa yksilötason tekijöiden lisäksi selittävänä tekijänä oli

yhteiskunnassa koettu taloudellinen ahdinko. Tämän mallin -2 Log Likelihood -arvo on 1-malleista pienin. Samoin malli 1D selittää valtioiden välisestä varianssista 27,82 %, mikä on selitysosuuksista suurin. Tämä on johdonmukaista, sillä laajasti yhteiskunnassa koettu taloudellinen ahdinko on todennäköisesti yhteydessä haastavaan taloudelliseen tilanteeseen yhteiskunnassa. Kaikki mallit A–D sopivat kuitenkin paremmin kuvaamaan näkemystä sosiaaliturvan aiheuttamaa kuormaa yrityksille. Pienin -2 Log Likelihood -arvo on mallilla 2C, jossa yksilötason tekijöiden lisäksi huomioidaan BKT:n muutos edellisvuodesta. Malli selittää 16,84 % valtioiden välisestä vaihtelusta. Kuten yksilötason vaihtelusta, myös valtiotason vaihtelusta jää kuitenkin suurin osa yhä selittämättä.

Ryhmätason analyysien 1B-D ja 2B-D perusteella vaikuttaa siltä, että hyvinvointivaltion taloudellinen kannatusperusta vahvistuu ja heikkenee yhdessä talouden kehityksen kanssa. Tulokset tukevat painehypoteesia, *governmental protection* -hypoteesi sen sijaan ei saa vahvistusta. Kun yhteiskunnan talous kasvaa, työttömyys on matalaa ja taloudellista ahdinkoa koetaan vähemmän, ovat näkemykset sosiaaliturvan kustannuksista taloudelle ja yrityksille positiivisemmat. Vastaavasti heikossa taloustilanteessa kustannusten nähdään vaikuttavan talouteen haitallisemmin. Vastaavia hyvinvointivaltion kannatusperustan ja talouden suhdanteiden yhteydestä ovat saaneet esimerkiksi Kuivalainen ja Erola (2017) ja Sihvo ja Uusitalo (1995).

Talouden kehittyessä positiivisesti, julkiset varat lisääntyvät ja samalla suhteelliset sosiaalimenot pienenevät suhteellisesti, joten niiden tuottama paine taloudelle on pienempi. Työttömyyden lisääntyessä nousevat myös työttömille maksetut korvaukset, mikä kasvattaa julkisen talouden kustannuksia. Kun kustannukset kasvavat, lisääntyy huoli siitä, että sosiaaliturva on liian kallis taloudelle. Vastaavasti työttömyyden vähetessä sosiaaliturvan aiheuttama paine taloudelle vähenee. Sorokan ja Wlezien (2010) mukaan ihmisillä on näkemys siitä, kuinka paljon he ovat valmiita hyvinvointivaltiosta maksamaan, ja kun tämä taso kustannusten noustessa ylittyy, vähenee myös hyvinvointivaltion kannatus. Laajemmin koettu taloudellinen ahdinko ja korkeampi työttömyysaste tekevät sosiaaliturvan tarpeen yhteiskunnassa näkyvämmäksi ja nostaa ne myös politiikan ja median asialistoille (Blekesaune, 2007). Aiemmassa tutkimuksessa on saatu viitteitä siitä, että kun lisääntyvä resurssien tarve ja tästä aiheutuva paine tehdään vastaajille näkyväksi, muuttuvat asenteet positiivisemmaksi leikkauksia kohtaan (Naumann, 2017).

5. POHDINTA

Hyvinvointivaltioita on jo vuosikymmeniä syytetty talouden normaalin ja tehokkaan toiminnan häirinnästä (Iversen & Wren, 1998; Okun, 2015), ja hyvinvointivaltiosta käyty keskustelu on enenevissä määrin keskustelua hyvinvointivaltiosta ja taloudesta (Julkunen, 2017, 321). Tässä tutkimuksessa tarkastelin 17 eurooppalaisen hyvinvointivaltion taloudellista kannatusperustaa, eli sitä, miten hyvinvointivaltion taloudelle aiheuttamiin kustannuksiin suhtaudutaan. Tutkimuksen tulokset ovat yleistettävissä niihin 17 euroopan maahan, jotka olivat tutkimuksessa mukana.

Hyvinvointivaltion kannatusperustaa on tutkittu paljon, varsinkin niin sanotun yleisen kannatuksen perustella, jota mitataan esimerkiksi tiedustelemalla näkemystä uudelleenjaosta tai siitä, paljonko valtion tulisi ottaa vastuuta ihmisten hyvinvoinnista (Blekesaune & Quadagno, 2003). Kuitenkin tiedetään, että hyvinvointivaltion kannatusperusta on moniulotteinen ja tarkastelun rajoittaminen yleiseen kannatusperustaan antaa yksipuoleisen ja ehkä vääristyneenkin kuvan siitä, miten hyvinvointivaltioon suhtaudutaan (Roosma ym., 2014). Tässä tutkimuksessa lähestyin hyvinvointivaltion kannatusperustaa taloudellisesta näkökulmasta ja analysoin vastauksia väitteisiin siitä, onko sosiaaliturva liian kallis kansantaloudelle tai yrityksille. Tutkimuksessa käyttämäni aineisto on kerätty hieman 2007 alkaneen globaalin talouskriisin alkamisen jälkeen vuonna 2008 sekä vuonna 2016. Tutkimuskysymyksiäni olivat, miten taloudellinen kannatusperusta on muuttunut vuodesta 2008 vuoteen 2016, mikä on yhteiskunnan taloustilanteen yhteys kannatusperustaan ja toisaalta siitä, miten intressit, kuten työmarkkina-asema, ja ideologinen orientaatio vaikuttavat kannatusperustan muodostumiseen.

Analysoin European Social Surveyn kierroksia vuosilta 2008 ja 2016 käyttäen hierarkkista regressiomallia. Vuodesta 2008 vuoteen 2016 on havaittavissa positiivinen muutos hyvinvointivaltion taloudellisessa kannatusperustassa. Muutos on suurempi suhteessa sosiaaliturvan kalleuteen yrityksiä kohtaan. Vuonna 2016 hyvinvointivaltiota ei siis pidetä yhtä haitallisenä yrityksen toiminnalle, kuin vuonna 2008. Yksilötason tulokset tukivat ideologiaa painottavaa hypoteesia sekä osittain myös intressihypoteesia, jonka mukaan suhtautuminen hyvinvointivaltioon tulisi olla sitä positiivisempaa, mitä enemmän hyvinvointivaltiosta on mahdollista hyötyä. Ryhmätason analyysin mukaan vaikuttaa siltä, että hyvinvointivaltioon

kohdistuva taloudellinen paine lisää kriittisyyttä sosiaaliturvaa kohtaan; mitä heikommassa taloudellisessa tilanteessa eletään, sitä negatiivisempaa hyvinvointivaltion vaikutukset taloudelle nähdään.

Aloitan tutkielmani viimeisen luvun ensin kiinnittämällä huomiota joihinkin tämän tutkimuksen rajoituksiin ja heikkouksiin, jotka on hyvä ottaa huomioon tuloksia arvioitaessa. Sen jälkeen pohdin vielä laajemmin tutkimukseni tuloksia ja lopuksi esitän vielä ajatuksia siitä, mitkä kysymykset jäivät yhä avoimiksi ja mihin tulevan tutkimuksen olisi hyvä kiinnittää huomiota.

5.1. Tutkimuksen rajoitukset

Hyvinvointivaltion kannatusperustan tutkimista kyselyaineistoilla on kritisoitu siitä, että ei ole täysin selvää, mitä kyselyissä oikeastaan mitataan (Berinsky, 2017.; Zaller & Feldman, 1992). Ihmisten on havaittu olevan vastauksissaan epäjohdonmukaisia ja ilmaisevan päinvastaisia mielipiteitä vastauksina samoihin kysymyksiin eri haastattelukerroilla, ja riippuen siitä, miten kysymykset kehystetään samojen ilmiöiden kannatus voi varioida useita kymmeniä prosentteja kyselystä toiseen (Zaller, 1992, 29). Goerres ja Prinzen (2012) tarkastelivat oletusta siitä, että yksilöillä on kontekstista ja kysymyksenasettelusta riippumaton mielipide ja näkemys hyvinvointivaltiosta. Fokusryhmähaastattelujen avulla he havaitsivat, että näkemykset hyvinvointivaltiosta ovat ”epävarmoja, epäjohdonmukaisia, ristiriitaisia” ja että toisaalta monilla ei ole näkemystä hyvinvointivaltiosta, vaikka he kysyttäessä ehkä ilmaisivatkin mielipiteen. (Goerres & Prinzen, 2012.)

Olen tietoinen tutkimuksessa käyttämieni väitteiden monitulkinnaisuudesta. ESS-kyselylomaketta rakennettaessa on kiinnitetty paljon huomiota kysymysten kääntämiseen ja vertailukelpoisuuteen (Saris & Gallhofer, 2007, 53), mutta ajatusten ja ideoiden siirtäminen kielestä ja kulttuurista toiseen ei ole yksiselitteistä. Toisaalta väitteissä käytetyt termit (”kansantalous” tai ”sosiaalieläimet- ja palvelut”) ovat laiveita ja niiden sisällön ymmärtäminen riippuu vastaajan taustatiedoista. Kiinnostus politiikkaa kohtaan ja ilmiöitä koskevan tietopohjan laajuus on havaittu aiemmissa tutkimuksissa poliittisia asenteita määrittäväksi tekijäksi (Köln, 2018; Zaller, 1992, 1). Tätä aspektia ei tässä tutkimuksessa otettu huomioon, mikä jättää enemmän tilaa sille mahdollisuudelle, että vastaajat ovat ymmärtäneet kysytyn ilmiön eri tavalla ja tämä on vaikuttanut vastaukseen.

Selvää on myös se, että koska tarkastelussa olevat väitteet ovat laveita, ei niiden vastausten perusteella voi tehdä kovin yksityiskohtaisia johtopäätöksiä siitä, millaisia poliittisia preferenssejä vastaajilla on. Esimerkiksi Blomberg ja Kroll (1999) tutkivat näkemyksiä sosiaaliturvaan kohdistuvista leikkauksista. Yleinen ”hyvinvointivaltiota voi leikata” sai kyselyyn vastanneilta enemmän kannatusta, kuin yksityiskohtaisempi ”työttömyysturvasta tulisi leikata”. Samoin Kangas (1997) on todennut yleisempien väitteiden saavan positiivisempia vastauksia. Voi siis olla, että tässä tutkimuksessa saadut tulokset olisivat hyvin erilaiset, jos olisi tiedusteltu tiettyjen etuuksien tai palveluiden vaikutusta talouteen. Miltä tulokset näyttäisivät, jos väitteenä olisikin ollut ”sairausvakuutus on liian kallis yrityksille” tai ”päivähoito on liian kallis kansantaloudelle”?

Kirjallisuudessa on esitetty myös kritiikkiä tässä käytettyä analyysimallia kohtaan, jossa käsitellään suurta joukkoa valtioita yhtenä massana. Monet tarkempia analyysijä yksittäisille maille tehneet tutkijat ovat huomauttaneet, että tällaisten aggregoitujen aineistojen käsittely sivuuttaa yksittäisten yhteiskuntien ominaispiirteet (esim. Naumann 2017; Kuivalainen & Erola 2017). Ongelma korostuu käyttämässäni analyysimallissa, jossa kaikki yhteydet selittävien ja selittävien muuttujien välillä ovat kiinteitä eri ryhmissä. Mikäli siis jossakin analyysissä mukana olleista yhteiskunnista esimerkiksi työttömyyden yhteys taloudelliseen kannatusperustan on voimakas, sitä ei tässä analyysimallissa ollut mahdollista havaita.

Kuitenkin kysymys siitä, millainen on ihmisten näkemys hyvinvointivaltiota, on poliittisesti relevantti ja tutkimuksellisesti kiinnostava. Euroopan kontekstissa, jossa työmarkkinat ja sitä myöden myös terveydenhuolto ja sosiaaliturva ovat enemmän ja enemmän yhtenäiset (Hemerjick, 2013, 14), on oleellista pystyä tarkastelemaan Eurooppaa kokonaisuutena, mutta myös vertailemaan eri alueiden todellisuuksia. Kritiikistä huolimatta kyselytutkimusten ja hierarkkisen regressiomallin käyttö kannatusperustan tutkimuksessa on vakiintunutta (Svallfors, 2012b) ja tutkimukseni kiinnitty tiiviisti muihin samaa aineistoa ja samankaltaisia analyysitapoja käyttäneisiin tutkimuksiin. Tutkimuksen luotettavuutta lisääkin tulosten liittäminen jo olemassa olevaan tietopohjaan ja arvioiminen aiemman tutkimuksen perusteella. Lisäksi tarkastelussa oleviin väitteisiin on hyvä suhtautua yleisinä asenteina, sen sijaan että niitä tulkitsisi tarkkarajaisina ja rationaalisia preferensseinä (Berinsky, 2017).

5.2. Johtopäätökset

Laaja ja antelias hyvinvointivaltio perustuu ajatukselle jatkuvasta talouskasvusta. Varma ja vakaa talouskasvu mahdollisti hyvinvointivaltioiden laajenemisen, mutta 2000-luvulle tultaessa talouden kasvu on entisestään hidastunut ja muuttunut epävakaammaksi (Streeck, 2011). Samalla länsimaiden väestö ikääntyy heikentäen huoltosuhdetta. Tietoisuus ilmastomuutoksesta ja globaalista ekologisesta kriisistä on asettanut kyseenalaiseksi jatkuvan talouskasvun ideaalin (Koch & Mont, 2016, 14). Kaikki tämä asettaa omat haasteensa hyvinvointivaltion rahoitukselle tulevaisuudessa. Tässä tutkimuksessa havaittu negatiivinen yhteys heikon talouskasvun ja hyvinvointivaltion taloudellisen kannatusperustan välillä lisää hyvinvointivaltion supistamista ja markkinatalouden laajentamista edistävän politiikan mahdollisuuksia hyvinvointivaltiota pienentäviin reformeihin.

Kuten Kuivalainen ja Erola (2017) toteavat, on sosiaaliturvalla tehtävänsä talouskriisistä toipumisessa. Kotitalouksien kulutus on merkittävä osa talouskasvua ja käytettävissä olevien tulojen pieneneminen vaikuttaa eniten pienituloisten kulutukseen. Sosiaaliturvalla voidaan paikata paitsi inhimillistä kärsimystä, joka tulojen menetyksestä seuraa, mutta myös hillitä kulutuksen supistumista heikossa taloustilanteessa. Mikäli talouden laskusuhdanteessa päädyttäisiin kerta toisensa jälkeen leikkaamaan julkisia menoja sosiaaliturvasta, se paitsi lisää yhteiskunnan taloudellista eriarvoisuutta, saattaa se myös hidastaa laskusuhdanteista toipumista. Samoin Wolfgang Streeck (2011) on arvioinut, että nykyisen kaltainen markkinatalous ja talouskasvu vaativat myös pitkällä tähtäimellä julkisia investointeja leikkausten sijaan.

Tässä tutkimuksessa saadut tulokset noudattelivat aiempien aihetta käsitelleiden tutkimusten saamia tuloksia. Hyvinvointivaltion taloudellisen kannatusperustan rakenne vaikuttaa samankaltaiselta, kuin lukuisissa tutkimuksissa havaittu hyvinvointivaltion yleisen kannatusperustan rakenne. Intressihypoteesia mukaillen, hyvinvointivaltiosta eniten hyötyvät, kuten työttömät, opiskelijat ja taloudellista ahdinkoa kokevat suhtautuivat positiivisemmin sosiaaliturvan kustannuksiin yhteiskunnalle ja yrityksille, kun taas pienyrittäjät ja työntekijät olivat kriittisempiä. Toisaalta intressihypoteesia vastaan ovat havainnot siitä, että asiantuntija-asemassa olevat suhtautuvat sosiaaliturvan kustannuksiin työntekijäryhmää positiivisemmin. Samaa ryhmien välistä dynamiikkaa on kuitenkin havaittu aiemmassa tutkimuksessa (Kuivalainen & Erola 2017).

Opiskelijoiden työssä olevia positiivisempi suhtautuminen oli aiemman tutkimuksen valossa jokseenkin yllättävää. Mahdollinen selitys voisi olla se, että talouskriisin aiheuttama työttömyys koetteli Euroopassa erityisesti nuoria (Hemerijck, 2013, 2). Tieto ja kokemus ”oman” viiteryhmän kokemista haasteista työmarkkinoilla sekä toisaalta talouden yleinen epävarmuus tai heikko kehitys voi heijastua opiskelevien tulevaisuudenkuvaan. Epävarmalta näyttävä työura ja siihen liittyvä mahdollinen tarve tukeutua sosiaaliturvaan tulevaisuudessa lisää taloudellista epävarmuutta ja siten tuottaa positiivisempia näkemyksiä sosiaaliturvasta (Blekesaune & Quadagno, 2003).

Kaikkein negatiivisin suhtautuminen sosiaaliturvan aiheuttamiin kustannuksiin oli tässä tutkimuksessa pienyrittäjillä. Tulos on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, mutta ei ole yhdenmukainen hyvinvointivaltion tulevaisuuden kannalta. Pienyrittäjien suhtautuessa sosiaaliturvan kustannuksiin huomattavasti muita negatiivisemmin, herää kysymys, miten varmistaa, että pienyrittäjien ero muihin ei laajene entisestään. Pienyrittäjien rinnalle on jo noussut laaja joukko erilaisia alustayrittäjiä, joiden tekemää työtä nykyiset sosiaaliturvajärjestelmät eivät tunnista (Behrendt & Nguyen, 2019). Kun sosiaaliturvaa liitetään Euroopassa yhä tiiviimmin työn tekemiseen (Palier, 2010, 20), olisi paitsi yksilöiden toimeentulon myös hyvinvointivaltion legitimitietin kannalta oleellista varmistaa, että järjestelmät tunnistavat työn, jota tehdään perinteisen yritystoiminnan tai työsuhteen ulkopuolella.

Useat aiemmat tutkimukset, joissa on saatu painehypoteesia mukailevia tuloksia, ovat käsitelleet jollain tavalla hyvinvointivaltion aiheuttamia kustannuksia tai ”trade-off” -skenaariota esimerkiksi verojen ja eri etuuksien välillä (Naumann, 2017; Cappelen, ym., 2018). *Governmental protection* –hypoteesia puoltavat tutkimukset puolestaan ovat usein tarkastelleet hyvinvointivaltion yleisempää kannatusta, esimerkiksi uudelleenjaon tai valtion interventioiden laajuuden kautta. Se, että tämän tutkimuksen tulokset puoltavat enemmän painehypoteesin paikkansapitävyyttä, vaikuttaa aiempaan tutkimukseen suhtautettuna viittaavan enemmän kannatusperustan moniulotteisuuteen ja siihen, että valtion voidaan haluta ottavan roolia ihmisten toimeentulossa samaan aikaan, kun sen kustannuksia pidetään taloudelle kuormittavina. Ervastian (2001) havainnot suomalaisten näkemyksiä analysoineessa tutkimuksessa tukevat tätä oletusta. Ervasti totesi kritiikin hyvinvointivaltion kustannuksia kohtaan olevan korkeaa, mutta koska kritiikki ei vähentänyt hyvinvointivaltion yleistä

kannatusta, pitää Ervasti kustannuskriittisyyttä ”rakentavana kritiikkinä” hyvinvointivaltiota kohtaan. Tämän oletuksen arvioiminen laajemmin vaatii kuitenkin tarkempia tutkimuksia ja kannatusperustan moniulotteisuuden huomioon ottavaa tutkimusasetelmaa.

Selitettävien muuttujien välillä havaittiin jonkin verran eroa siinä, kuinka voimakkaita yhteyksiä niiden ja ryhmätason muuttujien välillä havaittiin. Korkean työttömyyden havaittiin olevan yhteydessä vain näkemykseen sosiaaliturvan kustannuksista kansantaloudelle. Sosiaaliturvan aiheuttama taloudellinen kuorma yrityksille ei lyhyellä aikavälillä ole riippuvainen työttömien määrästä, vaan niistä maksuista, joita yritykset maksavat työntekijöistään, joten on luonnollista, että yhteyttä tähän muuttujaan ei löydy. Vastaavasti talouskasvun ja koetun taloudellisen ahdingon yhteys näkemyksiin sosiaaliturvan kuormasta yrityksille oli voimakkaampaa. Näiden mallien korkeampi estimaatti saattaa liittyä siihen, että taloustilanteen vaikutus yrityksiin nähdään välittömämpänä, sillä jo pienet suhdannevaihtelut vaikuttavat yritysten toimeentuloon. Valtiotason mahdollisuudet reagoida suhdannevaihteluihin ovat huomattavasti yrityksiä laajemmat.

Koska hyvinvointivaltion taloudellista kannatusperustaa on tutkittu vähän, nousee tämän tutkimuksen tuloksista enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. Esimerkiksi eliitin diskurssi hyvinvointivaltiosta on kannatusperustaan liittyvä keskeinen tekijä, jota tässä tutkimuksessa ei ollut mahdollista käsitellä. Hyvinvointivaltiosta käytävän keskustelun taloudellistuesssa (Julkunen 2017), ja erityisesti talouskriisin oloissa, ääneen pääsevät poliitikkojen lisäksi taloustieteen asiantuntijat. Talouden asiantuntijoiden puheessa sosiaalinen hyvinvointi saa vähemmän painoarvoa, kuin talouden kasvun varmistaminen. Kun talouden kansainväliset auktoriteetit, kuten International Monetary Found ja Euroopan Keskuspankki vaativat julkisia talouksia tasapainottamaan elvyttävän politiikan aiheuttaman alijäämän budjeteissa, ei ole yllättävää, että kriisin aikana oli poliittisesti mahdollista supistaa ja reformoida sosiaalipoliitikkaa läpi Euroopan (Julkunen, 2017, 182; Marí-Klose & Moreno-Fuentes, 2013). Sitä, miten poliittinen- ja asiantuntijadiskurssi tai toisaalta reformit ja leikkaukset vaikuttivat hyvinvointivaltion taloudelliseen kannatusperustaan, ei tämän tutkimuksen perusteella voida arvioida, mutta on varmasti kiinnostava ja hedelmällinen kohde jatkotutkimukselle.

Suuri osa väitteen ”sosiaaliturva on maksa liikaa yrityksille” muutoksesta tarkasteluvuosien välillä jää selvittämättä. Vaikka ajallisesti Eurooppaa koetellut talouskriisi oli vasta alussa vuonna 2008, voi BKT:n muutoksesta ja taloudellisen ahdingon laajuudesta päätellä, että

ainakin osa kansantalouksista eli jo talouden laskusuhdanteessa. Yksi mahdollinen selitys toisen väittämän selittämättä jäävälle muutokselle voisi olla Sorokan ja Wlezien julkisen mielipiteen termostaattiteoria, jolla on selitetty yleisen mielipiteen muutosten ja tehtyjen politiikkapäätösten välistä suhdetta. Kriisin kuluessa yksityiseen sektoriin ja yrityksiin investoitiin julkisia resursseja ja lainojen korot pidettiin matalalla, jotta edullinen lainanotto yrityksille olisi mahdollista (Julkunen 2017, 168). Termostaattiteorian mukaan yleinen vaade yritysten tukemiseen vähenee, sen jälkeen, kun yrityksiä tukevia poliittisia ratkaisuja on tehty ”tarpeeksi”. (Soroka, Stuart Neil & Wlezien, 2010.) Voi siis olla, että tavallinen kansa kokee, että yrityksiä ja markkinoita on kriisin kuluessa tuettu jo tarpeeksi ja olisi vuorostaan aika tukea niitä, jotka eivät ole päässeet mukaan talouskasvun positiiviseen kehitykseen.

Eurooppalaiset eivät vuonna 2007 alkaneen kriisin myötä muuttuneet kriittisimmeksi hyvinvointivaltion taloudellista kannatusperustaa kohtaan. Kriisi kuitenkin antoi poliittista valtaa konservatiivisille oikeistolaista talouspolitiikkaa harjoittaville puolueille, ja heikko taloustilanne antoi oikeutuksen julkisen talouden leikkauksille (Taylor-Gooby & Leruth, 2018, 5). Vuonna 2020 tätä kirjoittaessa globaali maailma on jälleen talouskriisissä. Vaikka tämän hetkisen kriisin syyt, koronaviruspandemia ja siitä torjuvat, talouden normaalia toimintaa haittaavat rajoitukset, ovat hyvin erilaiset finanssikriisiin verrattuna, ovat sen vaikutukset globaaliin ja paikalliseen talouteen merkittävät. Nähtäväksi jää, millaisiin hyvinvointivaltioreformeihin pandemian aiheuttama talouskriisi antaa oikeutuksen.

LÄHTEET

- Aidukaite, J. (2006). The formation of social insurance institutions of the Baltic States in the post-socialist era. *Journal of European Social Policy*, 16(3), 259-270.
- Alt, J. E. (1979). *The politics of economic decline : economic management and political behaviour in Britain since 1964*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Applebaum, L. D. (2001). The Influence of Perceived Deservingness on Policy Decisions Regarding Aid to the Poor. *Political Psychology*, 22(3), 419-442.
- Autto, J., & Törrönen, J. (2019). 'Yes, but all responsible Finns want to stop living on credit': Feeling rules in the Finnish politics of austerity. *Citizenship Studies*, 23(1), 78-95.
- Bargain, O., & Doorley, K. (2011). Caught in the trap? Welfare's disincentive and the labor supply of single men. *Journal of Public Economics*, 95(9), 1096-1110.
- Behrendt, C., & Nguyen, Q. A. (2019). Ensuring universal social protection for the future of work. *Transfer: European Review of Labour and Research*, 25(2), 205-219.
- Berinsky, A. J. (2017). Measuring Public Opinion with Surveys. *Annual Review of Political Science*, 20(1), 309-329.
- Blekesaune, M. (2007). Economic Conditions and Public Attitudes to Welfare Policies. *European Sociological Review*, 23(3), 393-403.
- Blekesaune, M. (2013). Economic Strain and Public Support for Redistribution: A Comparative Analysis of 28 European Countries. *Journal of Social Policy*, 42(1), 57-72.
- Blekesaune, M., & Quadagno, J. (2003). Public Attitudes toward Welfare State Policies: A Comparative Analysis of 24 Nations. *European Sociological Review*, 19(5), 415-427.
- Blomberg, H., & Kroll, C. (1999). Do Structural Contexts Matter? Macro-sociological Factors and Popular Attitudes towards Public Welfare Services. *Acta Sociologica*, 42(4), 319-335.
- Boeri, T., Borsch-Supan, A., & Tabellini, G. (2001). Would you like to shrink the welfare state? A survey of European citizens. *Economic Policy*, 16(32), 8-20.
- Brito Vieira, M., Carreira, d. S., & Pereira, C. (2017). Waiting for Godot? Welfare Attitudes in Portugal before and after the Financial Crisis. *Political Studies*, 65(3), 535-558.
- Brooks, C., & Manza, J. (2006). Why Do Welfare States Persist? *Journal of Politics*, 68(4), 816-827.
- Busemeyer, M. R., & Garritzmann, J. L. (2017). Public opinion on policy and budgetary trade-offs in European welfare states: evidence from a new comparative survey. *Journal of European Public Policy*, 24(6), 871-889.
- Cappelen, A. W., Cappelen, C., Kuhnle, S., & Tungodden, B. (2018). How to retrench the welfare state: Attitudes in the general population. *Social Policy & Administration*, 52(4), 862-879.
- Crouch, C. (2015). *Governing Social Risks in Post-Crisis Europe*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.

- Dallinger, U. (2010). Public support for redistribution: what explains cross-national differences? *Journal of European Social Policy*, 20(4), 333-349.
- Ellonen, N. (2013). *Hierarkkinen lineaarinen regressioanalyysi. KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Haettu 13.11.2019. Saatavilla: <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/hierarkkinen-lineaarinen-regressio/analyysi.html>.
- Ervasti, H. (2001). Class, individualism and the Finnish welfare state. *Journal of European Social Policy*, 11(1), 9-23.
- Esping-Andersen, G. (1991). *The three worlds of welfare capitalism*. Oxford: Polity Press.
- Esping-Andersen, G. (1996). *Welfare States in Transition: National Adaptations in Global Economies*. London: SAGE Publications.
- ESS Round 4: European Social Survey (2018). *ESS-4 2008 Documentation Report*. Edition 5.5. Bergen, European Social Survey Data Archive, NSD - Norwegian Centre for Research Data for ESS ERIC.
- ESS Round 4: European Social Survey Round 4 Data (2008). *Data file edition 4.5*. NSD - Norwegian Centre for Research Data, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC.
- ESS Round 8: European Social Survey (2018). *ESS-8 2016 Documentation Report*. Edition 2.1. Bergen, European Social Survey Data Archive, NSD - Norwegian Centre for Research Data for ESS ERIC.
- ESS Round 8: European Social Survey Round 8 Data (2016). *Data file edition 2.1*. NSD - Norwegian Centre for Research Data, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC.
- Euroopan Unioni (2019). *Sustainable development in the European Union: Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context*. (). Luxemburg: Publications Office of the European Union.
- Eurostat (2020a). *General government expenditure by function (COFOG)*. Haettu 30.09.2020. Saatavilla: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>.
- Eurostat (2020b). *Unemployment by sex and age - annual data*. Haettu 9.11.2020. Saatavilla: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/une_rt_a/.
- Ferguson, I., Lavalette, M., & Mooney, G. (2002). *Rethinking welfare*. London: SAGE.
- Fong, C. (2001). Social preferences, self-interest, and the demand for redistribution. *Journal of Public Economics*, 82(2), 225-246.
- Forma, P. (2002). Does Economic Hardship Lead to Polarisation of Opinions towards the Welfare State? *Journal of Social Policy*, 31(2), 187-206.
- Garland, D. (2016). *The Welfare State. A Very Short Introduction*. Hampshire: Oxford University Press.
- Garritzmann, J. L., Busemeyer, M. R., & Neimanns, E. (2018). Public demand for social investment: new supporting coalitions for welfare state reform in Western Europe? *Journal of European Public Policy*, 25(6), 844-861.
- Gazeboom, H., & Treiman, D. (N.d). *International Stratification and Mobility File: Conversion Tools*. Saatavilla: <http://www.harryganzeboom.nl/ismf/index.htm>.
- Gelissen, J. (2002). *Worlds of welfare, worlds of consent? : public opinion on the welfare state*. Leiden: Brill.

- Giger, N., & Nelson, M. (2013). The Welfare State or the Economy? Preferences, Constituencies, and Strategies for Retrenchment. *European Sociological Review*, 29(5), 1083-1094.
- Goerres, A., Karlsen, R., & Kumlin, S. (2020). What Makes People Worry about the Welfare State? A Three-Country Experiment. *British Journal of Political Science*, 50(4), 1519-1537.
- Goerres, A., & Prinzen, K. (2012). Can We Improve the Measurement of Attitudes Towards the Welfare State? A Constructive Critique of Survey Instruments with Evidence from Focus Groups. *Social Indicators Research*, 109(3), 515-534.
- Greve, B. (2011). Editorial Introduction: Overview and Conclusion. *Social Policy & Administration*, 45(4), 333-337.
- Hall, P. A., & Thelen, K. (2009). Institutional change in varieties of capitalism. *Socio-Economic Review*, 7(1), 7-34.
- Harisalo, R., & Miettinen, E. (2004). *Hyvinvointivaltio : Houkutteleva lupaus vai karvas pettymys*. Vammala: Tampere University Press.
- Hautamäki, A. (1993). Spontaaniin yhteiskuntaan – hyvinvointia ilman valtiota. Teoksessa J. Andersson, J. O. Andersson, A. Hautamäki, R. Jallinoja, I. Niiniluoto & H. Uusitalo (toim.), *Hyvinvointivaltio ristiaallokossa. Arvot ja tosiasiat*. (133–246) Suomen itsenäisyyden juhlarahasto SITRA.
- Heck, R. H., Thomas, S. L., & Tabata, L. N. (2010). *Multilevel and longitudinal modeling with IBM SPSS*. New York: Routledge.
- Hemerijck, A. (2013). *Changing welfare states*. Oxford: Oxford University Press.
- Hemerijck, A. (2018). Social investment as a policy paradigm. *Journal of European Public Policy*, 25(6), 810-827.
- Hiilamo, H., Kangas, O., & Niemelä, M. (2014). Hyvinvointivaltio ja sosiaalipolitiikka. Teoksessa J. Erola, & P. Räsänen (toim.), *Johdatus sosiologian perusteisiin*. (195-209) Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hox, J. J., Moerbeek, M., & van de Schoot, R. (2010). *Multilevel Analysis : Techniques and Applications, Second Edition*. London: Taylor & Francis Group.
- Iversen, T., & Wren, A. (1998). Equality, Employment, and Budgetary Restraint: The Trilemma of the Service Economy. *World Politics; World Pol*, 50(4), 507-546.
- Jæger, M. (2006a). Welfare Regimes and Attitudes towards Redistribution: The Regime Hypothesis Revisited. *European Sociological Review*, 22(2), 157-170.
- Jæger, M. (2006b). What Makes People Support Public Responsibility for Welfare Provision: Self-interest or Political Ideology?: A Longitudinal Approach. *Acta Sociologica*, 49(3), 321-338.
- Jæger, M. (2009). United but Divided: Welfare Regimes and the Level and Variance in Public Support for Redistribution. *European Sociological Review*, 25(6), 723-737.
- Jæger, M. (2013). The effect of macroeconomic and social conditions on the demand for redistribution: A pseudo panel approach. *Journal of European Social Policy*, 23(2), 149-163.
- Jeene, M., & van Oorschot, W. (2013). The Relative Deservingness of the Unemployed in the Eyes of the European Public. Teoksessa L. Halman, & W. Arts (toim.), *Value Contrasts and Consensus in Present-Day Europe*. (95-115) Leiden: BRILL.

- Jowell, R., Kaase, M., Fitzgerald, R., & Eva, G. (2007). The European Social Survey As A Measurement Model. Teoksessa C. Roberts, R. Fitzgerald, R. Jowell & G. Eva (toim.), *Measuring Attitudes Cross-Nationally*. (1-29) London: SAGE Publications.
- Julkunen, R. (2017). *Muuttuvat hyvinvointivaltiot. Eurooppalaiset hyvinvointivaltiot reformoitavina*. Jyväskylä: SoPhi.
- Julkunen, R., & Saari, J. (2013). Hyvinvointivaltion reformointi - Paul Piersonin institutionalismi . Teoksessa J. Saari, & S. Taipale (toim.), *Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita*. (307-323) Helsinki: Diakonia-Ammattikorkeakoulu.
- Kinder, D. R., & Kiewiet, D. R. (1981). Sociotropic Politics: The American Case. *British Journal of Political Science*, 11(2), 129-161.
- Klein, J. (2010). *For All These Rights : Business, Labor, and the Shaping of America's Public-Private Welfare State*. Princeton: Princeton University Press.
- Koch, M., & Mont, O. (2016). Introduction: Research on Sustainable Welfare: State of the Art and Outline of the Volume. Teoksessa M. Koch, & O. Mont (toim.), *Sustainability and the Political Economy of Welfare*. (1-12) Lontoo: Routledge.
- Kölln, A. (2018). Political sophistication affects how citizens' social policy preferences respond to the economy. *West European Politics*, 41(1), 196-217.
- Kroh, M. (2007). Measuring Left-Right Political Orientation: The Choice of Response Format. *The Public Opinion Quarterly*, 71(2), 204-220.
- Kuivalainen, S., & Erola, J. (2017). Swinging support? Economic cycles and changes in the public attitudes towards welfare recipients in Finland 1995–2010. *European Societies*, 19(4), 419-439.
- Levanon, A. (2018). Labor Market Insiders or Outsiders? A Cross-National Examination of Redistributive Preferences of the Working Poor. *Societies*, 8(3), 72.
- Malin, A. (2005). Tutkimusaineiston rakenne ja kvantitatiiviset analyysimenetelmät. *Psykologia*, 40(5-6), 489-501.
- Manow, P. (2001). Comparative Institutional Advantages of Welfare State Regimes and New Coalitions in Welfare State Reforms. Teoksessa P. Pierson (toim.), *The New Politics of the Welfare State*. (146-164) Oxford: Oxford University Press.
- Marí-Klose, P., & Moreno-Fuentes, F. (2013). The Southern European Welfare model in the post-industrial order. *European Societies*, 15(4), 475-492.
- Morel, N. (2007). From Subsidiarity to 'Free Choice': Child- and Elder-care Policy Reforms in France, Belgium, Germany and the Netherlands. *Social Policy & Administration*, 41(6), 618-637.
- Muuri, A. (2008). *Sosiaalipalveluja kaikille ja kaiken ikää? : Tutkimus suomalaisten mielipiteistä ja kokemuksista sosiaalipalveluista sekä niiden suhteesta legitimitettiin*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Naumann, E. (2017). Do increasing reform pressures change welfare state attitudes? An experimental study on population ageing, pension reform preferences, political knowledge and ideology. *Ageing and Society*, 37(2), 266-294.
- Naumann, E., Buss, C., & Bähr, J. (2016). How Unemployment Experience Affects Support for the Welfare State: A Real Panel Approach. *European Sociological Review*, 32(1), 81-92.

- Nummenmaa, L. (2009). *Käyttätymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Tammi Oy.
- OECD (2020). *Gross domestic product (GDP) (indicator)*. Haettu 9.11.2020. Saatavilla: <https://data.oecd.org/gdp/gross-domestic-product-gdp.htm>.
- Oesch, D. (2006a). Coming to Grips with a Changing Class Structure. *International Sociology*, 21(2), 263-288.
- Oesch, D. (2006b). *Redrawing the class map*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Okun, A. (2015). *Equality and Efficiency: The Big Tradeoff*. Washington DC: Brookings Institution Press.
- Palier, B. (2010). *A Long Goodbye to Bismarck? : The Politics of Welfare Reforms in Continental Europe*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Pierson, P. (1994). *Dismantling the welfare state?* Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Pierson, P. (2001). *The New Politics of the Welfare State*. Oxford: OUP Oxford.
- Pierson, P. (2011). Irresistible forces, immovable objects: post-industrial welfare states confront permanent austerity. *Journal of European Public Policy*, 5(4), 539-560.
- Powell, M., & Hewitt, M. (2002). *Welfare state and welfare change*. Buckingham: Open University Press.
- Rehm, P. (2009). Risks and Redistribution: An Individual-Level Analysis. *Comparative Political Studies*, 42(7), 855-881.
- Roosma, F., Gelissen, J., & van Oorschot, W. (2013). The Multidimensionality of Welfare State Attitudes: A European Cross-National Study. *Social Indicators Research*, 113(1), 235-255.
- Roosma, F., van Oorschot, W., & Gelissen, J. (2014). The preferred role and perceived performance of the welfare state: European welfare attitudes from a multidimensional perspective. *Social Science Research*, 44, 200-210.
- Rothstein, B. (1998). *Just institutions matter : the moral and political logic of the universal welfare state*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Saari, O. (2017). *Sosiaaliturvariippuvuus*. Tampere: Tampere University Press.
- Sachweh, P. (2018). Conditional solidarity: Social class, experiences of the economic crisis, and welfare attitudes in Europe. *Social Indicators Research*, 139(1), 47-76.
- Saris, W., & Gallhofer, I. (2007). Can Questions Travel Successfully? Teoksessa R. Jowell, C. Roberts, R. Fitzgerald & G. Eva (toim.), *Measuring Attitudes Cross-Nationally*. (53-78) London: SAGE Publications.
- Scharpf, F. W. (1997). *Employment and the welfare state: A continental dilemma*. Max-Planck-Institut für Gesellschaftsforschung.
- Schmitt, C., Lierse, H., & Obinger, H. (2020). Funding social protection: Mapping and explaining welfare state financing in a global perspective. *Global Social Policy*, 20(2), 143-164.
- Schwartz, H. (2001). Round Up the Usual Suspects!: Globalization, Domestic Politics, and Welfare State Change. Teoksessa P. Pierson (toim.), *The New Politics of the Welfare State*. (17-44) Oxford: Oxford University Press.
- Sihvo, T., & Uusitalo, H. (1995). Attitudes towards the welfare state have several dimensions. *Scandinavian Journal of Social Welfare*, 4(4), 215-223.

- Soroka, S. N., & Wlezien, C. (2010). *Degrees of democracy : politics, public opinion, and policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Soroka, S., & Wlezien, C. (2010). Public Opinion and Public Policy. Teoksessa J. Courtney, & D. Smith (toim.), *The Oxford Handbook of Canadian Politics*. (1-558) Oxford university press.
- Streeck, W. (2011). The crises of democratic capitalism. *New Left Review*, (71), 5.
- Svallfors, S. (2012a). Welfare Attitudes in Context
. Teoksessa S. Svallfors (toim.), *Contested Welfare States : Welfare Attitudes in Europe and Beyond*. (222-240) Redwood City: Stanford University Press.
- Svallfors, S. (2012b). Welfare States and Welfare Attitudes
. Teoksessa S. Svallfors (toim.), *Contested Welfare States : Welfare Attitudes in Europe and Beyond*. (1-24) Redwood City: Stanford University Press.
- Svallfors, S. (2013). Class, Values, and Attitudes Towards Redistribution: A European Comparison. *European Sociological Review*, 29(2), 155-167.
- Swank, D. (2001). Political Institutions and Welfare State Restructuring: The Impact of Institutions on Social Policy Change in Developed Democracies. *The New Politics of the Welfare State*. (197-237) Oxford: Oup Oxford.
- Taylor-Gooby, P., & Leruth, B. (2018). New Challenges for the Welfare State and New Ways to Study Them. Teoksessa P. Taylor-Gooby, & B. Leruth (toim.), *Attitudes, Aspirations and Welfare*. (1-28) Cham: Springer International Publishing.
- Therborn, G. (2013). Where are the PIGS? Still a Southern European Welfare Regime? *European Societies*, 15(4), 471-474.
- Turun Yliopisto. (2019). *European Social Survey*. Saatavilla: <https://www.utu.fi/fi/europeansocialsurvey>.
- van Oorschot, W. (2010). Public perceptions of the economic, moral, social and migration consequences of the welfare state: An empirical analysis of welfare state legitimacy. *Journal of European Social Policy*, 20(1), 19-31.
- van Oorschot, W., & Meuleman, B. (2012). Welfarism and the multidimensionality of welfare state legitimacy: Evidence from The Netherlands, 2006. *International Journal of Social Welfare*, 21(1), 79-93.
- Veilahti, A. (2016). *'Financial' Crises in Europe: Multilevel Analysis of Youth, Employment and the Economy of Wellbeing from 2007 to 2012*. Goldsmiths, University of London.
- Whitfield, D. (2001). *Public services or corporate welfare : rethinking the nation state in the global economy*. Sterling: Pluto Press.
- Wilensky, H. L. (2002). *Rich Democracies : Political Economy, Public Policy, and Performance*. Berkeley: University of California Press.
- Zaller, J. (1992). *The nature and origins of mass opinion*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zaller, J., & Feldman, S. (1992). A Simple Theory of the Survey Response: Answering Questions versus Revealing Preferences. *American Journal of Political Science*, 36(3), 579-616.

LIITTEET

Liite 1. Suorat jakaumat maittain väitteestä "Sosiaalietuudet ja -palvelut: maksavat yrityksille liikaa maksuina ja veroina" (%).

		Täysin samaa mieltä	Samaa mieltä	Ei eri eikä samaa mieltä	Eri mieltä	Täysin eri mieltä
Belgia	2008	12,90	43,90	23,20	17,40	2,60
	2016	9,70	33,40	22,70	27,80	6,40
Sveitsi	2008	4,60	31,30	25,60	33,90	4,60
	2016	2,50	25,60	26,20	39,40	6,30
Tšekki	2008	12,10	24,80	33,10	20,90	9,10
	2016	8,90	27,30	30,70	22,00	11,10
Saksa	2008	5,90	39,10	28,50	22,30	4,20
	2016	1,50	19,50	25,50	43,20	10,30
Viro	2008	3,20	26,60	36,20	28,70	5,30
	2016	4,90	30,40	36,30	25,50	2,90
Espanja	2008	11,40	38,30	27,70	20,20	2,40
	2016	3,60	24,10	19,10	37,20	16,00
Suomi	2008	6,00	27,50	33,70	29,20	3,60
	2016	5,50	25,70	29,80	34,90	4,10
Ranska	2008	19,70	39,50	19,30	14,50	7,00
	2016	18,00	37,80	19,90	16,60	7,70
Iso-Britannia	2008	8,00	43,00	25,20	21,70	2,10
	2016	3,00	28,20	31,30	33,30	4,20
Unkari	2008	32,50	38,20	18,40	8,00	2,90
	2016	9,20	25,80	31,60	26,20	7,20
Irlanti	2008	10,60	47,40	20,10	21,30	0,60
	2016	5,90	39,20	20,10	30,30	4,50
Alankomaat	2008	3,50	40,20	29,60	25,50	1,20
	2016	2,40	34,30	27,30	33,00	3,00
Norja	2008	4,40	29,60	31,40	32,70	1,90
	2016	2,20	20,60	27,10	43,20	6,90
Puola	2008	7,50	34,30	25,50	29,20	3,50
	2016	6,30	31,10	30,40	27,20	5,00
Portugali	2008	5,30	41,70	29,80	20,60	2,60
	2016	2,70	42,30	21,70	30,10	3,20
Ruotsi	2008	3,80	32,00	33,50	28,50	2,20
	2016	2,90	23,80	35,70	32,00	5,60
Slovenia	2008	4,40	31,60	27,30	34,20	2,50
	2016	5,60	40,10	21,60	27,80	4,90

Liite 2. Suorat jakaumat maittain väitteestä "Sosiaalietuudet ja -palvelut: kuormittavat kansantaloutta liikaa" (%).

		Täysin samaa mieltä	Samaa mieltä	Ei eri eikä samaa mieltä	Eri mieltä	Täysin eri mieltä
Belgia	2008	4,78	34,45	25,60	29,78	5,38
	2016	5,82	32,36	25,31	29,34	7,17
Sveitsi	2008	4,14	32,76	25,00	32,24	5,86
	2016	4,15	33,33	30,57	28,42	3,53
Tšekki	2008	11,97	29,75	30,47	19,47	8,34
	2016	11,96	33,42	24,91	20,72	9,00
Saksa	2008	3,96	34,89	30,94	24,96	5,24
	2016	2,62	25,53	30,28	34,43	7,16
Viro	2008	1,90	17,14	31,43	40,95	8,57
	2016	2,91	19,42	32,04	38,83	6,80
Espanja	2008	9,76	31,87	27,59	24,18	6,60
	2016	6,34	38,94	18,60	27,19	8,92
Suomi	2008	2,15	17,94	28,95	43,30	7,66
	2016	4,75	29,86	28,51	32,58	4,30
Ranska	2008	12,32	39,70	20,51	18,54	8,93
	2016	15,03	38,88	17,46	19,96	8,68
Iso-Britannia	2008	8,63	43,47	25,63	20,00	2,26
	2016	8,33	46,20	24,10	18,87	2,50
Unkari	2008	19,42	34,34	29,70	12,53	4,01
	2016	8,91	25,95	37,75	22,28	5,11
Irlanti	2008	10,54	49,70	17,77	20,48	1,51
	2016	7,23	44,51	19,65	24,86	3,76
Alankomaat	2008	1,18	24,70	28,41	43,33	2,37
	2016	1,06	24,09	28,19	42,71	3,95
Norja	2008	1,92	23,63	27,47	41,48	5,49
	2016	5,17	26,85	28,08	33,74	6,16
Puola	2008	2,91	25,72	25,75	40,45	5,16
	2016	6,37	28,38	29,37	29,81	6,06
Portugali	2008	5,44	41,30	24,70	25,90	2,66
	2016	7,61	51,93	19,57	18,96	1,93
Ruotsi	2008	1,84	24,93	35,41	33,00	4,82
	2016	2,60	24,29	35,97	30,13	7,01
Slovenia	2008	4,94	30,86	26,54	34,57	3,09
	2016	7,41	34,57	25,31	28,40	4,32

Liite 3. Ryhmätason muuttujat, arvot maittain. Lähde: Eurostat 2020 & 2019

	BKT:n muutos edellisvuodesta (%)		Työttömiä työvoimasta (%)		Yleistetty taloudellinen ahdinko (KA, asteikko 1–4)	
	2008	2016	2008	2016	2008	2016
Alankomaat	2,2	2,2	3,7	6,0	1,61	1,55
Belgia	0,8	1,5	7,0	7,8	1,91	1,8
Espanja	0,9	3,0	11,3	19,6	1,98	2,04
Irlanti	-4,5	3,7	6,8	8,4	1,99	1,88
Iso-Britannia	-0,3	1,8	5,6	4,8	1,89	1,69
Norja	0,5	1,1	2,7	4,8	1,48	1,46
Portugali	0,2	2,0	8,8	11,2	2,48	2,15
Puola	4,2	3,1	7,1	6,2	2,21	2,11
Ranska	0,3	1,1	7,4	10,1	1,82	1,91
Ruotsi	-0,2	2,4	6,2	6,9	1,49	1,39
Saksa	1,0	2,2	7,4	4,1	1,88	1,65
Slovenia	3,5	3,1	4,4	8,0	1,74	1,7
Suomi	0,7	2,8	6,4	8,8	1,91	1,87
Sveitsi	2,2	1,7	4,80	4,9	1,6	1,57
Tšekki	2,7	2,5	4,4	4,0	2,21	2,15
Unkari	0,9	2,2	7,8	5,1	2,61	2,27
Viro	-5,4	2,6	5,5	6,8	2,25	2,16

Liite 4. Korrelaatiomatriisi analyysin muuttujista.

Vuosi 2016	Sosiaalietuudet ja -palvelut: Kuormittavat kansantaloutta liikaa	Sosiaalietuudet ja -palvelut: Aiheuttavat yrityksille liian korkeita kustannuksia veroina ja maksuina	Nainen	Ikä	Ideologinen orientaatio (vas-oik)	Toimeentulovaikeuksia	BKT:n kasvu edellisvuoteen	Työttömyys, % työväestöstä.	Yleistetty taloudellinen ahdinko
Vuosi 2016	1	,172***	0,000	,059***	-0,007	-,043***	,459***	,098***	-,227***
Sosiaalietuudet ja -palvelut: Kuormittavat kansantaloutta liikaa	1	,452**	,013**	-,012*	-,196***	,015**	,099**	-,036***	-,057***
Sosiaalietuudet ja -palvelut: Aiheuttavat yrityksille liian korkeita kustannuksia veroina ja maksuina		1	-0,008	-,018**	-,226**	-0,008	,151***	-0,005	-,111***
Nainen			1	-0,007	-,033***	,041***	-0,004	0,005	,019***
Ikä				1	,030***	0,000	0,006	0,006	-,025***
Ideologinen orientaatio (vas-oik)					1	-,031***	,055***	-,059***	,086***
Toimeentulovaikeuksia						1	,022***	,090***	,192***
BKT:n kasvu edellisvuoteen							1	,122***	,138***
Työttömyys, % työväestöstä.								1	,377***
Yleistetty taloudellinen ahdinko									1

Tilastollinen merkitsevyys: *** p < .000; ** p < .005; * p < .01